

MOLLA HALİL ES-Sİ'İRDÎ'NİN HZ. PEYGAMBER TASAVVURU

(*Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye* Adlı Eseri Çerçevesinde)

Abdurrahman ECE*

Öz

Hiz. Peygamber'i anlama ve anlatma çalışmaları inanan ilk nesil olan sahâbe ile başlamış ve günümüze kadar inkıtâa uğramadan devam etmiştir. Şifâhî başlayan bu çalışmalar zamanla yerini müstakil eserlere bırakmıştır. Âlimler, Hiz. Peygamber hakkında bildiklerini ve Peygamber anlayışlarını eser haline getirerek sonraki nesillere miras bırakmışlardır. İnananların peygamber tasavvurunda bu eserlerin etkisi inkâr edilemez.

Günümüzdeki Müslümanların peygamber tasavvurunda etkili olduğunu düşündüğümüz âlimlerden biri, ülkemizin yetiştirdiği 18. yüzyılın son yarısı ile 19. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Molla Halil es-Si'irdî'dir. O, peygamber tasavvurunu anlatmakla kalmamış, "*Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye fi'l-Hasâisi ve's-Şemâili'l-Ahmediyye*" adlı eseriyle bunu kalıcı hale getirmeye çalışmıştır.

Bu çalışmada Molla Halil es-Si'irdî'nin sözü geçen eseri çerçevesinde, Hiz. Peygamber'i nasıl anladığı ve nasıl bir peygamber tasavvuruna sahip olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma neticesinde onun ve yaşadığı çevrenin peygamber tasavvuru hakkında bir fikrin ortaya çıkacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Molla Halil, es-Si'irdî, Peygamber, Hasâis, Şemâil.

MOLLA KHALİL ES-Sİ'İRDÎ'S İMAGINATION OF PROPHET

(In his work called *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*)

Abstract

The works of understanding and telling the Prophet began with the first generation of believers, the sahaba, and continued as much as the this day. These studies, which started nuncupative verbally, have left their place to independent works over time. The scholars, they made their knowledge of Prophet and imagination of Prophet a works and they inherited to the next generations. The influence of these works in the believers' conception of the prophet can not be denied.

Makale Gönderim Tarihi: 09.08.2018. Kabul Tarihi: 20.12.2018

Doi: 10.26791/sarkiat.452524

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, arahman1977@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9755-789X

One of the scholars we think that the Muslims of today are influential in the conception of the prophet is Molla Khalil es-Si'irdi, which was raised by our country during the between the last half of the 18th century and the first half the 19th. He did not stay with the description he made it permanent with his work “*Maḥsûlü 'l-Mevâhibi 'l-Ahadiyye fi 'l-Hasâisi ve 'ş-Şemâili 'l-Ahmediyye*”.

In this study, it was tried to determine how Molla Khalil al-Si'irdi understood the Prophet and how he envisioned a Prophet.

Keywords: Molla Khalil, es-Si'irdi, Prophet, Khasayis, Shamayil.

GİRİŞ

İnanan bir insan için Allah Resulü (s.a.s.), örnek alınması gereken¹ tek ideal insan ve tek kâmil müslüman modelidir.² İslam'ı doğru anlayıp yaşamak için Hz. Peygamber'i iyi tanıyıp doğru anlamak gerekir. Bu nedenle ilk günden beri inananlar Resûlullah'ı (s.a.s.) en doğru şekilde tanımak için onunla ilgili her bilgiyi zapt edip aktarmaya gayret etmişlerdir. Bu anlamda onun hiçbir yönünün gizli kalmadığını söyleyebiliriz. Onun hayatını konu edinen siyer kitapları yanında şahsî ve hususi yönlerini konu edinen müstakil çalışmalar yapılmıştır.³

Allah'ın sadece Hz. Peygamber'e has kıldığı özellikleri ifade etmek için kullanılan ve aynı zamanda bu alanda yazılmış eserlerin ortak adı olan “Hasâis” konusuna ilk temas edenin, İmam Şâfiî (ö. 204/820) olduğu söylenmiştir.⁴ İlk dönem hadis kaynakları, Hz. Peygamber'in şahsî ve hususi hayatına dair bilgileri, “sıfat'ün-nebî”, “sıfatü resûlillah”, “menâkıb”, “fezâil” gibi başlıklar altında vermişlerdir. Hadis imamlarından Tirmizî (ö. 279/892), bu alan için “şemâil” tabirini kullanmış ve bu konuda ilk müstakil eseri telif etmiştir.⁵ Akabinde “şemâil”, “delâil”, “hasâis” alanında yazılan eserler gittikçe çoğalmış ve hadis edebiyatı içinde özel yerini almıştır.⁶ Misal olarak Tirmizî'nin *eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye ve'l-hasâisü'l-Mustafaviyye*'si başta olmak üzere Ferrâ el-Begavî'nin *el-Envâr fi şemâ'ili'n-nebiyyi'l-muhtâr'ı*, Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*'sı, Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr'in *Şemâ'ilü'r-Resûl'ü*, Süyûtî'nin *eş-Şemâ'ilü's-şerîfe*'si, Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*'si, Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî'nin *Vesâ'ilü'l-vüsûl ilâ Şemâ'ili'r-Resûl'ü* Vehbe ez-Zühaylî'nin *Şemâ'ilü'l-Mustafâ*'sı zikredilebilir.⁷

¹ Bk. el-Ahzâb, 21/21.

² Hâbil Şentürk, “Hz. Peygamber'in Şemâili ve Şahsiyeti”, *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)*, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Isparta: S. Demirel Üniversitesi Yayınları No: 10, 2002), s. 371.

³ Bk. Hamit Sevgili, “Molla Halil el-İs'irdî'nin “Risâle Fi'n-Nezr” Adli Eseri”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 2017, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 133-151.

⁴ Erdinç Ahatlı, “Hasâisü'n-Nebî”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16: 277-278.

⁵ Ali Yardım, “Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitâb'üş-Şemâil'i”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi I*, (İzmir 1983): 350-351.

⁶ Bu alanda yazılan eserler için bk. Erdinç Ahatlı, “Hasâisü'n-Nebî”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 16: 277-278; H. Musa Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010); Bunların yanında siyer, mağâzî gibi ilim dalları doğrudan doğruya Hz. Peygamberi konu ederken, tefsir, fıkıh, tasavvuf, kelâm, mezhepler tarihi ve İslam tarihi gibi birçok ilim dalı da ona yer verirler. Bk. Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, (İstanbul: Damla Yayınevi, 2011), 32 vd.

⁷ M. Yaşar Kandemir, “Şemâil”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38: 497.

Bu alanda çalışma yapmış âlimlerden birisi, 18. yüzyılın son yarısı ile 19. yüzyılın ilk yarısı arasında ülkemizin doğusunda yaşamış olan Molla Halil es-Si'irdî'dir. es-Si'irdî, Bitlis ilinin Hizan ilçesine bağlı Süttaş (Gulpîk) köyünde 1164/1750'de dünyaya gelmiş, 1259/1843'te 93 yaşında iken Siirt'te vefat etmiştir.⁸ Si'irdî'nin eserleri halen Siirt medreselerinde icazetname öncesi okutulan sıra kitapları arasında yer almaktadır.⁹ Onun "*Mahsûlü'l-Mevâhibü'l-Ahadiyye fi'l-Hasâisi ve's-Şemâili'l-Ahmediyye*" adlı eseri yakın dönemde hasâis ve şemâil alanında yazılmış önemli eserlerden biridir. Molla Halil, bu eserinde Allah'ın sadece Hz. Peygamber'e lütfettiği (خصائص النبي) "Hasâisü'n-Nebi"¹⁰ denilen özellikleri yanında (الشمائل) "Şemâil"¹¹ denilen fizikî ve ahlâkî özelliklerini konu edinmiştir.¹² Eserin ismine bakılırsa, Hz. Peygamber'e verilen vehbî özelliklerin bir hülasası niteliğinde olduğu akla gelir.¹³ Molla Halil, bu eserinde Hz. Peygamber'in hasâis ile şemâilini bir arada vermek suretiyle onun resûl ve beşer vasıflarının birbirinden ayrı düşünülemediğini anımsatmıştır.

Hız. Peygamber'in bu iki sıfatının birlikte değerlendirilmediği durumlarda, ifrat veya tefrite kaçan yaklaşımların kaçınılmaz olacağı malumdur. Doğru bir peygamber tasavvuru aynı zamanda onu en ince detayına kadar bize tanıtan ve İslam'ın ilk taşıyıcı nesli olan sahâbeyi de tanımayı gerektirir. Sahâbeyi tanımak ve onların konumlarının farkında olmak bu anlamda oldukça önemlidir. Molla Halil es-Si'irdî, bu düşünceden hareketle eserindeki son bölümü belirli sahâbilerin tanıtım ve menâkıbına ayırmıştır. Buradan hareketle onun, doğru bir peygamber tasavvuru için sahâbeyi tanımak gerektiği düşüncesinde olduğu söylenebilir.

Molla Halil es-Si'irdî'nin *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye fi'l-Hasâisi ve's-Şemâili'l-Ahmediyye* adlı eseri, Muhammed Hâdî el-Mardîni'nin katkılarıyla Mektebetü Seydâ tarafından tek cilt halinde 2010 yılında Diyarbakır'da basılmıştır. 288 sayfadan ibaret olan eserin dış kapağında müellifin ismi yazılıdır. Eserin Molla Halil'in torunu Şeyh Abdülkahhar b. Molla Mahmûd b. Molla Halil es Si'irdî tarafından hicri 1300 yılında (miladi 1883) istinsâh edildiğine dair kitabın son sayfasına not düşülmüştür. 136 varaktan oluştuğu iddia edilen mahtût nüsha,¹⁴ şahsî kütüphanelerde bulunmaktadır. Çalışmamızda eserin matbû' nüshası esas alınmıştır. Bu arada mahtût ile matbu nüshalar karşılaştırıldığında, matbu nüshalarda yazım hataları ile eksik aktarımların olduğu görülmektedir.

---

⁸ Hayatı ve eserleri hakkında bilgi için bk. Ömer Pakiç, "Molla Halil Siirdî", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30: 250-251; Ömer Pakiç, *Molla Halil es-Si'irdî ve Tefsirdeki Metodu*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1996), 6-36; Molla Haliles-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye fi'l-Hasâisi ve's-Şemâili'l-Ahmediyye*, (Diyarbakır: Mektebetü Seydâ, 2010), 3-6, Muhammed Hâdî el-Mardîni'nin esere yazdığı mukaddime; Cüneyt Gökçe, "Molla Halil Es-Si'irdî, Hayatı, Eserleri ve Tekfir Problemine Bakışı (Nehcü'l-Enam Adlı Eseriyle Sınırlı)", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Yıl: 2015, Sayı 34, Temmuz-Aralık 2015): 76-96.

⁹ Bkz. Uğur Erman, "Siirt Medreselerinde İcazetname Öncesi Okutulan Kitaplar ve İçerikleri", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Yıl: 2016, Sayı: 1, Ekim 2016): 135-172; Uğur Erman, "Özellikli Yöresel Kur'an Kursları: (Tillo Örneği)", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu -I* (Ankara Mart - 01 Nisan 2012), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2013, s.283.

¹⁰ Erdinç Ahatlı, "Hasâisü'n-Nebi", *DİA*, 16: 275.

¹¹ M. Yaşar Kandemir, "Şemâil", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38: 497.

¹² Eserin ismindeki "...fi'l-Hasâisi ve's-Şemâili'l-Ahmediyye" ifadesinden bu bilgiler anlaşılmaktadır.

¹³ Eserin ismindeki "*Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye ...*" ifadesinden eserin Hz. Peygamber'e has özelliklerin bir özeti niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁴ Ömer Pakiç, "Molla Halil Siirdî", *DİA*, 30: 251.

Müellif, eserde geçen rivayetlerin kaynaklarını vermemiştir. Eserin basımı yapılırken tahrifler yapılmamıştır. Bu durum, eserden istifadeyi güç hale getirdiği kadar değerini de olumsuz etkilemektedir. Dini konularda güvenilir ve sahih hadislerle itibar etmek gerektiği izahtan varestedir. Bu nedenle eserdeki rivayetlerin kaynakları yanında sıhhat araştırmalarının bir an önce yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Eser, bir mukaddime ile 52 konu¹⁵ başlığından oluşmaktadır. Başlıklar genellikle “باب ما... جاء...”, “في عدد...”, “باب ما جاء في نومه صل الله عليه وسلم” başlığını, amcaları ile ilgili bölüm “في عدد أعمامه صل الله عليه وسلم” başlığını taşımaktadır. Kitabın son bölümleri Aşere-i Mübeşşere¹⁶ diye bilinen on sahâbî ile Hz. Hamza, Hz. Abbâs ve Hz. Fatıma'nın (r.a.) menâkıbına ayrılmış ve her biri için ayrı bir başlık açılmıştır. Eserin son bölümünde peygamberlerin de birer beşer olduğu vurgusu yapılmıştır.

1. Molla Halil es-Si'irdî'nin Peygamber Tasavvuru

Molla Halil es-Si'irdî, eserinde ayet ve sahih hadisler yanında tarih, siyer ve menâkıb türü kaynaklardan yararlanmıştır. Bu nedenle onun Hz. Peygamber'i tanıtırken zikrettiği bir kısım rivayetlerin zayıf, çok zayıf hatta kimi âlimlerce mevzu sayılan rivayetler olduğu söylenebilir.¹⁷ Aslında o, âlimlerin farklı alanlarda zayıf hadislerle amel ettiğini hatırlatarak, bu nedenle şemâil ve menâkıb konularında da delil alınabileceklerini söylemektedir. Kanaatimizce doğru bir peygamber tasavvurunun ayetlere ve sadece sahih haberlere dayanması esas olmalıdır. Zira kişilerin peygamber anlayışı onların İslam anlayışını doğrudan etkileyen bir husustur. Doğru bir peygamber tasavvuruna sahip olmayan insanların doğru bir dini hayat yaşamaları zordur.

es-Si'irdî, eserinde verdiği hemen her başlık altında ilgili ayet ve hadisleri nakletmeye gayret göstermiştir. Birçok müellifin yaptığı gibi sadece ayet ve hadisleri nakletmekle yetinmemiş, konularla ilgili fikir ve düşüncelerini de açıklayarak okuyucuya bir anlamda yön vermiştir.

es-Si'irdî, Zaman zaman farklı görüşleri (قیل) diyerek) temrîz sığasıyla vermektedir.¹⁸ İmam Şafiî'nin muhalif görüşlerine özellikle dikkat çeker.¹⁹ Kanaatimizce bu durum onun Şafiî mezhebine mensub olmasından kaynaklanmaktadır. Misal olarak hurma kütüğünün inlemesi ile ilgili hadiseyi aktardıktan sonra bunun Hz. Peygamber'in en büyük mucizelerinden biri olduğunu fade eder ve İmam Şafiî'nin de bunu Hz. İsa'nın ölülere diriltmesinden daha büyük bir mucize olarak gördüğünün aktarır.²⁰

Dolayısıyla Molla Halil es-Si'irdî'nin Peygamber tasavvurunda ayetler, hadisler, siyer ve tarih kitaplarında geçen rivayetlerin etkili hatta belirleyici oldukları, ancak mezhebi mensubiyetinin de bunda kısmen etkili olduğu söylenebilir.

¹⁵ Eserin “İçindekiler” bölümünde müellife ait 51 konu başlığı yer almaktadır. Ancak müellife ait 52 konu başlığı olduğu eserin içeriğinden anlaşılmaktadır. Eseri yayına hazırlayan, mukaddimeden hemen sonraki ilk konu başlığını “İçindekiler” bölümünün içine kaydetmeyi atlamıştır. Bk. es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 49.

¹⁶ Hz. Peygamber tarafından cennete girecekleri daha hayatta iken kendilerine müjdelenen on sahâbî. Bk. Abdullah Aydınlı - İsmail L. Çakan, “Aşere-i Mübeşşere”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3: 547.

¹⁷ Misal olarak bk. es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 189.

¹⁸ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9.

¹⁹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9.

²⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 188.

Rivayetlerin kaynakları ile sıhhat dereceleri üzerinde yeterince durmaması, zayıf rivayetlere itimat edip delil kabul etmesi ve zaman zaman kaynaklarının birinci derecedeki hadis kaynakları olmaması tartışmalı birçok rivayetin eserinde yer almasına sebep olmuştur.

Verilen bu genel bilgilerden sonra es-Si'irdî'nin Hz. Peygamber tasavvurunu, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye fi'l-Hasâisi ve's-Şemâili'l-Ahmediyye* adlı eseri çerçevesinde beş madde altında özetlemeye çalışacağız.

1. 1. Hz. Peygamber'e Has Kılınmış Bir Takım Özellikler Vardır

Molla Halil es-Si'irdî, eserinin başında Allah'ın Hz. Peygamber'e lütfettiği bir takım hasâisi zikreder. Ona göre Hz. Peygamber'in şahsına has bazı özellikleri vardır. Bunlar vehbî olup Allah tarafından ona has kılınmıştır. es-Si'irdî, bunları “vacipler”, “haramlar” ve “mubahlar” olmak üzere üç kısma ayırır.²¹ Ondandır üç buçuk asır önce bu ayırımı Süyûtî'nin (ö. 911/1505) yaptığı görülmektedir. Ancak Süyûtî'nin taksimatında “kerâmât” kısmı da vardır.²² Kanaatimizce Molla Halil, Hz. Peygamber'in mucizeleri için bu ifadeyi kullanmayı doğru bulmadığı için bu başlığa yer vermemiştir. Bununla birlikte, her fırsatta Hz. Peygamber'in hissi mucizelerini zikretmekten geri durmamıştır. Ayrıca Süyûtî, bu konuları çok daha detaylı işlemişken es-Si'irdî özetle vermiştir. Bu yönden bakıldığında, isminden de anlaşıldığı gibi Molla Halil'in kitabı, bir hülâsa/mahsul mahiyetindedir.

1.1.1. Vacipler

es-Si'irdî'ye göre diğer peygamberler dâhil, tüm insanlardan farklı olarak sadece Hz. Peygamber'e vacip kılınmış bazı hususlar vardır ki daha sonra bunlar ona hafifletilmiştir.

Örneğin duhâ ve vitir namazları kılmak, kurban kesmek, teheccüde kalkmak ve gece ibadeti yapmak Hz. Peygamber'e emredilmiştir. Gece namazı, Müzemmil sûresinin ilk ayetleriyle farz kılınmış daha sonra nazil olan sûrenin sonundaki ayetlerle nesh edilmiştir.²³ Beş vakit namazın farz kılınmasıyla da teheccüde kalkma vucûbiyeti kaldırılmıştır. Taha Sûresi'ndeki “*Biz Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik*”²⁴ mealindeki ayetle de Hz. Peygamber'in bütün yükleri hafifletilmiştir.²⁵ Aynı şekilde ilk etapta, ateşin değdiği her bir şeyden dolayı Hz. Peygamber'e abdest alması emredilmişken, daha sonra bu emir de kaldırılmıştır.²⁶

Ateşin değdiği şeylerden dolayı abdest almanın emredildiğine dair Kur'an'da her hangi bir ayet yoktur. Ancak sahâbilerden bu konuda farklı rivayetler gelmiştir.²⁷ Misal olarak Câbir b. Abdullah (r.a.) şöyle demektedir: “*كان آخر الأمرين من رسول الله صلى الله عليه وسلم ترك الوضوء مما مست النار*” “*Allah Resûlü'nün ateş değen şeyler konusundaki iki emrinin sonuncusu abdest almayı terk etmek oldu.*”²⁸ Kanaatimizce bu emir, tıpkı kabir ziyaretinde²⁹ olduğu gibi

---

²¹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9.

²² Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1985), 2: 34.

²³ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9.

²⁴ Tâhâ, 20/2.

²⁵ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9.

²⁶ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9-10.

²⁷ İbn Hibbân, *Sahîh*, 3: 410 vd.

²⁸ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 74/75; Nesâî, “Tahâret”, 123; İbn Hibbân, *Sahîh*, 3: 416.

²⁹ Müslim, “Adâhî”, 37.

sünnetle koyulmuş ve sonradan onunla neshedilmiştir.³⁰ Dolayısıyla bu durum Hz. Peygamber'e has bir vacip gibi görülmemelidir.

es-Si'irdî, zikrettiği bu hususlardan bazılarını ayet ve hadislerle dillendirirken bazılarının delillerini muhtemelen eseri kısa tutmak için zikretmemiştir. Misal olarak tehecçüde kalkma ve gece namazlarını kılmanın delilleri vermiş, misvak kullanma, kurban kesme, vitir ve duhâ namazlarını kılmak ile ilgili delilleri zikretmemiştir.³¹ Dolayısıyla es-Si'irdî'nin misal olarak neye dayanarak misvak kullanmayı Allah Resûlü'ne vacip hususlar arasında zikrettiğini anlamak zordur.³²

es-Si'irdî, Hz. Peygamber'e vacip olan hususlar arasında ayrıca şunları da saymıştır. O, canından endişe etse de münkere engel olmak, güçlü düşmana direnip zafere koşmak, ölenlerin ve darda kalanların borçlarını ödemekle mükellef kılınmıştır.³³

es-Si'irdî, Hz. Peygamber'in güçlü düşman karşısında direnmesinin vücübübiyetini kendisine vaat edilen ismet ve zafere bağlamış olması dikkat çekicidir.³⁴ Oysa düşman karşısında direnme, sabır ve sebat göstermek, Allah'ın bütün inananlara verdiği bir emirdir.³⁵ Bu husus hadislerde de ifade edilmiş, cepheden kaçma helake götüren yedi büyük günahın biri sayılmıştır.³⁶ Hz. Peygamber, her konuda olduğu gibi düşmana karşı direnme hususunda da en güzel örneği göstermiştir. Dinine yardım eden herkese yardım edeceğini vaad eden Allah, evvel emirde ona yardım etmiştir.³⁷

1.1.2. Haramlar

Molla Halil'e göre, Hz. Peygamber'e vacip kılınan hususlar yanında, bazı şeyler ona haram kılınmıştır. Misal olarak ganimet alması helal iken, yüce makamı gereği zekât alması ona haram kılınmıştır.³⁸ Çünkü zekât, verenin izzetini, alanın ise bir anlamda zilletini ifade ederken, ganimette bunun tam tersi bir durum söz konusudur.

Molla Halil, Kur'an-ı Kerim'den "...ve sen onu sağ elinle yazmadın. Öyle olsaydı batıl peşinde olanlar şüpheye düşerdi."³⁹ "Biz ona şiir öğretmedik"⁴⁰ ayetlerini delil göstererek, yazı ve şiir öğrenmenin Hz. Peygamber'e yasaklandığı görüşündedir. Hatta bu nedenle "ümmîlik" vasfının⁴¹ onun için iftihar sebebi olduğunu belirtir. Onun bir şeyler yazdığına dair gelen rivayetleri, "başkalarına yazdırmak" ya da "ondan sadır olmuş birer mucize gibi görmek" gerektiği kanaatindedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in sözleri arasında varit olmuş, şiire benzeyen kafiyele ifadelerin, şiir maksadıyla söylenmediğini kaydeder.⁴² Kanaatimizce bu yaklaşım zorlama bir yorumdur. es-

³⁰ Müslim, "Adâhî", 37, (Muhammed Fuâd Abdülhakî'nin hadis üzerinde yaptığı ta'like bakınız.)

³¹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9.

³² es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9.

³³ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9-10.

³⁴ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 9.

³⁵ Ayet-i Kerime'de "Ey iman edenler, bir düşman topluluğu ile karşılaştığınız zaman sebât gösterin." (el-Enfâl, 8/45) buyurulmuştur. Ayrıca bk. Ali İmrân, 3/200.

³⁶ Bk. Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm, *el-Câmiü's-Sahîh*, nşr. Mustafa Did el-Buğa, (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1993), Vasâya, 24; Muhâribîn, 30; Müslim, Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülhakî, (Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-arabî, ts.), İmân, 145.

³⁷ Bk. Muhammed, 47/7.

³⁸ Enfâl, 41; Buhârî, "Lukata", 6; Müslim, "Zekât", 161-166;

³⁹ el-Ankebût, 29/48.

⁴⁰ Yâsîn, 36/69.

⁴¹ Bk. M. Suat Mertoğlu, "Ümmî", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2012, 42: 309-310.

⁴² es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 10.

Si'irdî'nin delil getirdiği yukarıdaki ayetler, Kur'an ayetlerinin şiir olmadığına ve Hz. Peygamber'e şâir denemeyeceğine dair müşriklerin yersiz iddalarına karşı nazil olan ayetlerdir. Ayrıca, onun şiir öğrenmesinin yasaklandığına dair rivayetlere ratlamadık. Bu ayetlere dayanarak Hz. Peygamber'e yazı ve şiir öğrenmesinin yasaklandığını iddia etmek kanaatimizce isabetli değildir. Ayrıca Hz. Peygamber'in zaman zaman şiir dinlediği ve bazılarını beğendiğine dair rivayetler malumdur.⁴³ İslam'ın karşı olduğu şiir ise Kur'an ve Sünnet'ten kişiyi alıkoyan, vakit öldüren ve insanı gaflete düşüren şiir türleridir.⁴⁴ Dolayısıyla İslam'a aykırı olmayan şiirlerin öğrenilmesinde sakınca yoktur.

Molla Halil, Hz. Peygamber'e haram kılınan hususlar arasında, düşmanla savaşmadan silah bırakmak, insanların faydalandığı eşyalara imrenip onları arzulamak,⁴⁵ rızası olmayan bir kadını nikâhında tutmak,⁴⁶ cariye ya da ehl-i kitaptan olan kadınlarla evlenmek gibi hususları da saymıştır. es-Si'irdî, konuyla alakalı olarak Hz. Peygamber'in, "*Rabbimden benimle cennette beraber olacaklar dışında kimseyle evlenmemeyi istedim. O da bana verdi*" dediğine dair rivayeti delil gösterir.⁴⁷ Bu rivayet Taberânî'de (ö. 360/971) *Mu'cemü'l-Evsat*'ında ve Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin (ö.405/1014) *el-Müstedrek*'inde geçmektedir. Hâkim rivayeti sahîh kabul etmiş Zehebî (ö. 748/1348) de ona katılmıştır. Nüreddîn el-Heysemî (ö. 807/1405) ile Nâsîrudîn el-Elbânî (1914-1999) ise sened tenkidi yaptıktan sonra rivayetin zayıf olduğu kanaatine varmışlardır.⁴⁸

es-Si'irdî, Hz. Peygamber'e mekruh olan hususlardan da bahseder. Misal olarak, yaslanarak bir şeyler yemenin, pişmiş olsa da soğan, sarımsak ve pırasa gibi yiyecekler yemenin ona mekruh kılındığını ifade eder. Hz. Aişe'nin "*Hz. Peygamberin son yediği yemeğinde soğan vardı*"⁴⁹ sözünü de tevil ederek şöyle der: "*Bu durumdan, Hz. Peygamber'in bu yiyeceklerin pişmişlerinde yiyebileceği anlamı çıkarılabileceği gibi, yasaklama emrinin haram kılma anlamında değil kerahet anlamında olduğu da anlaşılabilir.*"⁵⁰ es-Si'irdî'nin Hz. Peygamber için mekruhâtan saydığı bu hususların aslında her inanan için geçerli olduğunu belirtmek gerekir. Ancak Hz. Peygamber'in bu konularda daha hassas davrandığı muhakkaktır. Muhtemelen es-Si'irdî'nin demek istediği de budur. Aksi takdirde bunları Hz. Peygamber'in hususiyetleri arasında saymak isabetli olmaz.

1.1.3. Mubahlar

Molla Halil, diğer insanlardan farklı olarak bazı şeylerin Hz. Peygambere mubah kılındığını ayrıca ifade etmiştir.

Hediye kabul etmek, ganimetten belirli miktarda pay almak, başkalarına yasaklamış olmasına rağmen visâl orucu tutmak ona mubah kılınan bazı hususlardır. Burada visâl

⁴³ Buhârî, "Edeb", 90; "Rikâk", 29; Müslim, "Şiir", 1-6.

⁴⁴ Bâcî, *el-Müntekâ*, 4: 268; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 10: 548; Nevevî, *el-Minhâc*, 15: 14.

⁴⁵ Bk. el-Hicr, 15/88; Tâhâ, 20/131.

⁴⁶ el-Ahzâb, 33/28, 29; müellif, sonrasında bunun nesh edildiğini söyler.

⁴⁷ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, s. 10

⁴⁸ Tâberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, Hâkim, *el-Müstedrek*, 3: 148 (4667); Heysemî, Nüreddîn el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, 9: 737-738 (16387, 16388), Elbânî, Nâsîrudîn el-Elbânî, *Sisiletü'l-Ahâdis ed-Da'îfa ve'l-Mavdû'a*, Dârü'l-Ma'ârif, Riyâd, 1992/1412, 7: 39 (3049).

⁴⁹ Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, Sünen-u Ebî Dâvud, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşîrûn, 1436/2015), "Et'ime", 41, Elbânî'ye göre bu rivayet zayıftır.

⁵⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 10.

orucunun Hz. Peygamber'e mubah olduğuna dair ilgili rivayeti⁵¹ delil getiren Molla Halil, rivayette geçen, yedirilip içirmekten maksadın, ona yeme ve içme gücünün verilmesi olduğunu ifade eder. Mükelleflerin hükümlerini, Hz. Peygamber'e icra etmenin doğru olmayacağını iddia eder. Zira başkalarının aksine uzanarak uyuduğunda abdestinin bozulmayacağını,⁵² onun sövüp lanet etmesinin, ilgililere rahmet ve kurbet olarak yazılacağını anlatır.⁵³ es-Si'irdî'nin hediye kabul etmek gibi herkese mübah olan bazı hususları Hz. Peygamber'e has mübahlar arasında zikretmesinin isabetli olmadığını kanaatindeyiz.

Diğer insanlardan farklı olarak dörtten fazla evlilik, Hz. Peygamber'e mubah kılınmıştır. Molla Halil'e göre bu durum onun risâlet göreviyle ilişkilidir. Kadınlar, Hz. Peygamber'in erkeklerin huzurunda açıklamaktan hayâ ettiği fiil ve bilgileri ondan öğrenip tebliğ etsinler diye dörtten fazla evlilik ona mubah kılınmıştır. Molla Halil, bunların dışında başkaların malında izinsiz tasarrufta bulunma, visal orucu tutma, ganimetten beşte bir pay alma, diğer yöneticilerden farklı olarak hediye kabul etme gibi başka hususları da Hz. Peygamber'e mubah kılınan şeyler arasında zikretmiştir. Ancak ona göre Hz. Peygamber, kendisine mubah kılınmış olan şeylerin çoğunu yapmamıştır.⁵⁴ Molla Halil, bu hususlarla ilgili ayet ve hadislerden deliller zikretmemiştir.

Bazen de iddialarını zayıf hatta mevzu denilen rivayetlere dayandırmıştır. Misal olarak es-Si'irdî, Hz. Peygamber'e Mekke'ye ihramsız, Mescid-i Nebevî'ye cünüp girmesine izin verildiğini iddia etmiş ve bu iddiasını zayıf hatta bazı âlimlerce mevzu kabul edilen bir rivayete dayanmaktadır.⁵⁵ Rivayete göre Hz. Peygamber Hz. Ali'ye, “*Benim ve senin dışında kimsenin bu mescitte cünüp durması helal değildir*” demiştir.⁵⁶ Taberânî'de geçen bu rivayet aslında mevzudur.⁵⁷ Dolayısıyla zikrettiği birçok rivayetin ve bilginin sıhhat durumu belli olmadığından bunların doğru bir değerlendirmeye tabi tutulması için detaylı çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu da çalışmamızın sınırlarını aşmaktadır.

1.1.4. Hz. Peygamber'e Has Diğer Bazı Faziletler

Molla Halil, yukarıda anlatılanlar dışında Hz. Peygamber'in Allah katındaki yüce makamına ve ona verilen ikramlara işaret eden bazı faziletlerini zikretmiştir.

Misal olarak, Hz. Peygamberin sesi üzerine seslerin yükseltilmesi, “Ya Muhammed” diyerek onun ismiyle çağrılması yasaklanmıştır. Böyle bir davranış ona hem bir saygısızlık hem de ayete muhaliftir.⁵⁸ İsmiyle hitap etmek yerine “Yâ Resûlallah, Yâ Nebiyyellâh Ya Ebe'l-Kâsım” gibi hitap tarzları kullanılmalıdır. Kur'an'ın hükümleri tarihsel olmadığı için, es-Si'irdî'ye göre bugün dahi “Ya Muhammed” diyerek ismiyle hitap etmek doğru değildir.

⁵¹ Bk. Buhârî, Savm, 20, Mesâcid, 23; Müslim, Siyâm, 55; Ebû Dâvud, Siyâm, 24/25.

⁵² Müellif bu iddiasını Hz. Peygamber'in uyurken sadece gözlerinin uyuduğunu kalbinin ise yakaza halinde olmasına bağlamıştır. Bzk. es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 15.

⁵³ Bk. Müslim, “Birr ve's-Silâ”, 90, 94.

⁵⁴ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 11-12.

⁵⁵ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 12; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 23: 372 (881); İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, (Medine: el-Mektebetü'l-Garbiyye, 1966/1386), 1: 367-68; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şerî'a*, (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 384 (108).

⁵⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 23: 372 (881).

⁵⁷ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, (Medine: el-Mektebetü'l-Garbiyye, 1966/1386), 1: 367-68; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şerî'a*, (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 384 (108).

⁵⁸ Bk. en-Nûr, 24/63.

Aynı şekilde Hz. Peygamber'i perdeler arkasından (uzaktan) çağırmak,⁵⁹ onun künyesini kullanmak⁶⁰ mutlak surette yasaklanmıştır. Nevevî (ö. 676/1277), bu durumu Hz. Peygamber'in zamanına has görmüştür. Çünkü o dönemde insanlar künyeleriyle çağrılmakta idi. es-Si'irdî böyle bir tarihsel yaklaşımı doğru bulmaz ve “*İtibar sebebin hususiliğine değil lafzın umumiliğindedir*” diyerek karşı çıkar.⁶¹ Oysa Nevevî'nin yaklaşımı kanaatimizce yerinde bir yaklaşımdır ve bu durum o döneme has kabul edilmelidir.

Molla Halil'e göre Hz. Peygamber, bütün inanan erkek ve kadınların babası sayılır, ancak bu hakikat anlamında değildir.⁶² Onun bu görüşüne benzer bir düşünceye sahip olan İhvân-ı Safâ, Hz. Peygamber ve Hz. Ali'nin ümmetin manevi babası olduğunu ifade etmişlerdir. Bu babalığın cismani değil ruhani olduğunu söylemişlerdir.⁶³ Kanaatimizce böyle bir görüş Kur'an'ın şu ayetine muhaliftir. “*Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat nebîlerin sonuncusudur. Allah, herşeyi en iyi bilendir.*”⁶⁴

O, peygamberlerin sonuncusu⁶⁵ ve tüm insanların efendisidir. Kıyamet gününde arzın ilk kendisi için yarılacağı, ilk şefaati edilecek ve şefaati ilk kabul edilecek olandır.⁶⁶ O, Rabbine ilk bakacak olan, ümmeti arasında ilk hüküm verilecek olandır. O, sıratı ilk geçip cennetin kapısını çalacak olan kişidir.⁶⁷ Ona şefaati gibi daha birçok üstünlükler verilmiştir.⁶⁸ Hakikatte peygamberler ilahî vahye mazhar olduklarından ve insanlara rehber kılındıklarından *sıdk, emanet, tebliğ, fetânet ve ismet* gibi bir takım özel sıfatları vardır. Bu sıfatlar, onları diğer insanlardan üstün kılan önemli özelliklerdir.⁶⁹ Bütün peygamberler, peygamber olma yönüyle her ne kadar birbiriyle eşit olsalar da fazilet cihetiyle Allah, kimini kiminden üstün kıldığını Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtmiştir.⁷⁰ Hz. Peygamber de, “*Benden önceki hiçbir kimseye verilmeyen beş şey bana verilmiştir*”⁷¹ buyurarak bu hususa dikkat çekmiştir.

Molla Halil, Hz. Peygamber'in ümmetinin de en hayırlı ümmet olduğunu ve bazı şeylerin ona has kılındığını ifade eder.⁷² Hz. Peygamber'in ümmeti, kıyamet gününde onun tebliğine şahitlik edecek en hayırlı ümmettir.⁷³ Molla Halil'e göre, ümmet masumdur ve dalalet üzere birleşmez.⁷⁴ Onun için ümmetin icmâsı hüccet, ihtilafı

---

⁵⁹ Bk. el-Hucurât, 49/4,

⁶⁰ Buhârî, “Buyû”, 49, Müslim, “Adâb”, 4, 6.

⁶¹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, s. 12.

⁶² es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 3-14.

⁶³ Recep Aslan, *İhvân-ı Safâ ve Hadis*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2017, s. 204-205.

⁶⁴ Bk. el-Ahzâb, 33/40.

⁶⁵ Bk. el-Ahzâb, 33/40.

⁶⁶ Buhârî, “Enbiyâ”, 5; Müslim, “İmân”, 327, “Fadâil”, 3; Ebû Dâvud, “Sünne”, 14; Tirmizî, “Sıfatü'l-Kıyâme”, 10, “Tefsîr”, 18; İbn Mâce, “Zühd”, 37.

⁶⁷ Buhârî, “Tefsîr”, Süretü'l-İsrâ; “Mesâcid”, 23; Müslim, “Mesâcid”, 3; es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 3-14.

⁶⁸ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 15.

⁶⁹ Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, (İstanbul: Damla Yayınevi, 2011), 18-20.

⁷⁰ Bk. el-Bakara, 2/135, 285; Âli İmrân, 3/83; el-İsrâ, 17/54.

⁷¹ Buhârî, “Teyemmüm”, 1; Müslim, “Mesâcid”, 1.

⁷² Bk. Âli İmrân, 3/110.

⁷³ Bk. Âli İmrân, 3/110; el-Bakara, 2/143.

⁷⁴ Bk. Hâkim, *el-Müstedrek*, 1: 115-116; Tâberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 12: 447.

rahmettir.⁷⁵ Diğer peygamberlerin vefatıyla, ümmetlerinden cihad emri kalkmışken, Ümmet-i Muhammed'in cihadı devam etmektedir. Bu da ona hastır. Ümmet, Hz. Peygamber'in hadislerini hadis usulü kaidelerini uygulayarak muhafaza etmişlerdir. Bu da sadece bu ümmete hastır. Müellife göre ümmetin aktab ve abdalları vardır.⁷⁶ Müminlerin duaları sayesinde bunlar kabirlerinden günahsız diriltileceklerdir. Kıyamet gününde de ayrıcalıklı olacaklardır. Molla Halil es-Si'irdî, bunlar dışında ümmete has kılınmış daha başka şeyler de saymıştır.⁷⁷ Abdallar, aktâblar, gavslar, nakîbler, necîbler ve evtâd hakkındaki rivayetlerin zayıf ve delil olmaya elverişli olmadıklarının âlimler tarafından ifade edildiğini belirtmekte fayda vardır.⁷⁸ Ancak İmam Suyûtî gibi bunları kabul edenlerin de olduğunu belirtmekte fayda vardır. Nitekim o, bu konuda özel bir risale kaleme almıştır.⁷⁹ Molla Halil es-Si'irdî'nin bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır.

Ona göre Hz. Peygamber'in zevceleri, kızı Fatıma (r.a.) dışındaki -zira kızı ondan bir parçadır- tüm kadınlardan üstündür. Aralarında en faziletlisi Hz. Hatice, sonra Hz. Aişe ve sonra diğerleri gelir. Onların mükâfatları da ve cezaları da iki kattır.⁸⁰ Hz. Peygamber'in zevceleri hakkındaki ayetler dikkate alındığında konuları/sorumlulukları gereği ceza ve mükâfatlarının aynı olmadığı söylenebilir.⁸¹

1.2. Hz. Peygamber, Sayısız Mucizelerle Desteklenmiştir

Molla Halil es-Si'irdî'ye göre mucizeler Allah'ın yüceliğinin ve nurunun yansımalarıdır ve Hz. Peygamber'den sayılamayacak kadar mucize sadır olmuştur. Dolayısıyla o, mucizeleriyle de diğer tüm peygamberlerden üstün kılınmıştır.

es-Si'irdî'ye göre Hz. Peygamberin mucizeleri, nübüvvetinden önce görülmeye başlamıştır. Ona göre Fîl sûresinde anlatılan kıssa, onun nübüvveti öncesinde gerçekleşen harikulade olaylardan biridir.⁸² Buna göre Ebrehe ve ordusu Hristiyan olduğundan, putlara tapan müşrik Mekkelilerden daha çok yardıma layık idiler. Allah'ın Fil olayında Ebrehe ordusunu mağlup etmek suretiyle Mekkelilere yardım etmesi Hz. Peygamber'in irhasâtındandır.⁸³ Aslında bu olayın Hz. Peygamber'le ilişkilendirip irhasâtından saymak isabetli olmaz. Çünkü bu olay, es-Si'irdî'nin iddia ettiği gibi Allah'ın müşriklere bir yardımı değil, Kâbe'ye saldırmaya gelen bir ordunun helak edilmesidir. Nitekim ahir zamanda buna benzer bir durumun daha yaşanacağını Hz. Peygamber haber vermiştir.⁸⁴

⁷⁵ Molla Halil, burada “Ümmetimin ihtilâfi rahmettir” şeklinde halk dilinde hadis diye meşhur olan ancak bir aslı olmayan uydurma söze işaret etmiştir. Bk. Alî el-Kârî, *el-Esrârü'l-Marfû'a*, 84, (17); Elbânî, Nâsirudîn el-Elbânî, *Sisiletü'l-Ahâdis ed-Dâ'ifa ve'l-Mavdû'a*, Dârü'l-Ma'ârif, Riyâd, 1992/1412, 1: 141 (57).

⁷⁶ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 14.

⁷⁷ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 13-14.

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2: 231 (896), 37: 413 (22750), Şuayb el-Arnaûd'ın değerlendirmesi için rivayetlerin eserdeki dipnotlarına bakınız. Ayrıca bk. Alî el-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfû'a*, s. 76-77 (4), s. 491.

⁷⁹ Yazdığı risâlesinin ismi, *el-Hayrî'd-dâl alâ vücûdi'l-kutbi ve'l-evtâd ve'n-nücebâ ve'l-ebdâl*'dir. bk. Alî el-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfû'a*, s. 491-492.

⁸⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 13.

⁸¹ Bk. Ahzâb, 33/32, ayet, “Ey Peygamber'in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz” diye başlamaktadır.

⁸² es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 185.

⁸³ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 185.

⁸⁴ Buhârî, “Buyû”, 39; Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, *el-Câmiu's-Sahîh/Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve diğerleri, (Bejrût: Dârü'l-İhyâi't-Turâsi'l-Arâbi, 1962/1382), “Fiten”, 21.

Onun dışında velâdeti sırasında Şam saraylarını ve çarşılarını aydınlatan bir nurun zuhûr etmesi, annesinin doğum sancıları hissetmemesi, ufuklarda dolaştırılması, Farslıların ateşinin sönmesi, Kısra saraylarının sütunlarının yıkılması, Sâve gölünün kurumması, ağaçların ve bulutların ona gölge yapması, göğsünün yarılması gibi daha birçok harikulade olayı müellif saymıştır.⁸⁵ es-Si'irdî'nin hilafına, Hz. Peygamber'in doğumu sırasında meydana geldiği ifade edilen harikulade olayları anlatan rivayetlerin mevzu olduğu iddia edilmiştir.⁸⁶ Müellife göre bunlarda meydan okuma söz konusu olmadığı için hakikatte mucize sayılmasa bile Hz. Peygamber'in nübüvvet öncesi zuhûr eden irhâslarıdır.⁸⁷ Biz, Kur'an'da hiç temas edilmeyen ve sıhhati tartışmalı olan bu konudaki rivayetlere ihtiyatla yaklaşılması gerektiği kanaatindeyiz.⁸⁸

es-Si'irdî'ye göre şakkü's-sadr⁸⁹ olayı da iman edilmesi gereken harikulade bir olaydır ve Mutezile'nin yaptığı gibi onu tevil etmek doğru değildir.⁹⁰ Bu konudaki tartışmalar hadislerin sıhhati etrafında değil nasıl anlaşılması gerektiği konusundadır. Bu hadislere lafzî yaklaşanlar olduğu gibi manevi anlayanlar da olmuştur. Bazı araştırmacılar da bunun bir mitolojik olay olduğu kanaatindeyiz.⁹¹ Kanaatimizce Kur'an-ı Kerim'deki İnşirâh sûresi bütünlüğünde rivayetlere lafzî veya manevi yaklaşmak isabetli olacaktır.

Harikulade olaylarla ilgili verdiği bilgilerin dayanağı olan rivayetlerin çoğunu, İbn Hacer el-Heytemî'ye (ö. 974/1567) ait olan *el-Minehü'l-Mekkiyye fi Şerh alâ Metni'l-Hemziyye* adlı eserden⁹² naklettiğini ifade etmektedir.⁹³ Nitekim eser incelendiğinde bu rivayetlerle dolu olduğu ve müellifin rivayetlerle ilgili tenkidleri önemsemediği görülmektedir. Misal olarak Hz. Peygamber'in anne babasının iman etmek için diriltildiklerini kabul etmenin Kur'an ve İcmâ'ya muhalif gördüğünü söyleyen İbn Dihye el-Kelbî'yi (ö. 633/1235) tenkid etmekte ve bunun Allah'ın Hz. Peygamber'e bir ikramı olduğunu savunmaktadır.⁹⁴ Bunu Molla Halil es-Si'irdî de olduğu gibi kabul etmektedir. Oysa söz konusu rivayeti Suyûtî (ö. 911/1505) gibi mütesâhil âlimler dahi zayıf görmüşlerdir.⁹⁵ Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), Alî el-Kârî (1014/1605),

⁸⁵ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 17, 23-27, 30; Bu tür haberler için bk. Abdurrazzak, *Musannaf*, 5: 317-318, (9718), 5: 343, (9723); İbn Hişâm, *Sîre*, 1: 158, 166; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1: 93-103; Ebü Nuaym, *Delâil*, 1: 86-89, (35, 36); Beyhaki, *Delâil*, 1: 110; Kadı İyâz, *Şifâ*, 1: 518-519.

⁸⁶ Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2001), 127.

⁸⁷ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 84-185, 23.

⁸⁸ Bünyamin Erul, "Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", *Diyanet İlmî Dergi (Hz. Muhammed Özel Sayısı)*, Ankara, 2000, s. 36.

⁸⁹ Şakku's-Sadr hakkındaki rivayetler için bk. İbn Ebî Şeybe, Ebü Bekir Abdullah b. Muhammed, *el-Kitâbu'l-Musannef*, Beyrut, 1989, 7: 330, (36557); Müslim, "İmân", 261, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3: 121, 149; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1: 113, 150; İbn Hişâm, *Sîre*, 1: 164-166; Abdurrazzâk, *Musannef*, 5: 315-516, (9718); Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Erdiñç Ahatlı, "Şakk-ı Sadr", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, 38: 309-310;

⁹⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 30.

⁹¹ Yüksel Güzel, *Şakku's-Sadr Rivâyetinin Tahlili (Hz. Peygamber'in Göğsünün Yarılması)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, 2007, s. 128; İsrâfil Balcı, "Şakku Sadr Hadisesine Dair Rivayetlerin Kriğiği", *İSTEM: İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsikîsi Dergisi*, 2013, cilt: XI, sayı: 21, s. 11-38; Bünyamin Erul, "Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", *Diyanet İlmî Dergi (Hz. Muhammed Özel Sayısı)*, Ankara, 2000, s. 38-44.

⁹² Bûsirî'nin *el-Kasidetü'l-Hemziyye* adlı eserinin şerhidir, Bk. Cengiz Kallek, "İbn Hacer el-Heytemî", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, 19: 531-534.

⁹³ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 30, 55.

⁹⁴ İbn Hacer el-Heytemî, *el-Minehü'l-Mekkiyye*, Dârü'l-Minhâc, Beyrut 2005, s. 101.

⁹⁵ Suyûtî, *el-Leâli'l-Masnû'a*, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut ty, 1: 266-268, Suyûtî, bu konuda bir cüz yazdığını ifade etmektedir.

Şevkânî (ö. 1250/1834) ve birçok muhakkik âlim ise rivayeti mevzu görmüşlerdir.⁹⁶ Dolayısıyla sahih rivayetlerin bulunmadığı böylesi tartışmalı konularda ihtiyatlı olunması gerektiği kanaatindeyiz.

Bazen de Gazzâlî'nin (ö.505/1111) *İhyâ'*sından nakillerde bulunur. Misal olarak Hz. Peygamber'in, elinin tırnaklarını keserken en son sağ elin başparmağıyla bitirdiğini, ayak tırnaklarını kesmeye ise sağ ayağın küçük parmağıyla başlayıp sol ayağın küçük parmağıyla bitirdiğini *İhyâ'*dan nakletmektedir.⁹⁷

es-Si'irdî, eserinde delil getirdiği bazı rivayetlerin sıhhat derecesine varmayan zayıf rivayetler olduğunun farkındadır. Misal olarak Hz. Peygamber'in annesinin hamlindeki süreci, mevlidi, emzirilmesi gibi konularla ilgili rivayetlerin sıhhat derecesine ulaşmadıklarını söylemektedir.⁹⁸ O, zayıf rivayetlerin, amelî konularda yeterli delil sayıldığını, böyle olunca bu rivayetlerin fazâil ve menâkıb konularında evleviyetle delil olacağını savunmaktadır. Bununla beraber, bu konularda yazılan bazı kitaplarda hurafe ve açıkça mevzu olan haberlerin olduğunu ve onlardan da sakınmak gerektiğini ifade etmektedir.⁹⁹

es-Si'irdî, Hz. Peygamber'in doğumundan nübüvvetine kadar geçen sürede birçok acayip olayın yaşandığını zikreder.¹⁰⁰ Nübüvvetinin başlamasıyla Kur'an-ı Kerim, onun en büyük mucizesi olmuştur ve asırlar boyu devam eden bir mucizedir. Tevatür yolla gelen tek mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Ona göre Hz. Peygamber her ne kadar umuma rahmet olarak gelmişse de mucizeleri tezkîb edilmesin diye âm kılınmamıştır.

es-Si'irdî, Kur'an ve sünnetle sabit olan ayın yarılması mucizesinin¹⁰¹ hiçbir peygamberin mucizesiyle kıyaslanamayacak derecede büyük bir mucize olduğunu ifade ettikten sonra, İbnü'l-Cevzî'nin mevzu kabul ettiği, batan güneşin Hz. Ali için geri getirilmesi olayını da sahih kabul etmiş ve onu da Hz. Peygamber'in mucizeleri arasında saymıştır. İfadelerine bakılırsa bu konuda İbn Hacer el-Askalânî'nin görüşüne katıldığı söylenebilir.¹⁰² Zira İbn Hacer de İbnü'l-Cevzî'nin rivayeti mevzu sayarak hata ettiğini söylemektedir.¹⁰³ Ayrıca es-Si'irdî, güneşin hendek günü Allah Resulü için de bekletildiği¹⁰⁴ görüşündedir.¹⁰⁵ Bu görüşü de İbn Hacer el-Heytemî'den aldığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁶

Molla Halil es-Si'irdî, insan dışındaki canlı ve cansız varlıkların zaman zaman Hz. Peygamber'le iletişime geçmesini de onun mucizeleri arasında saymıştır. Nitekim bazen

⁹⁶ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 22; Rivayetin sıhhat durumu için bk. Ali el-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfû'a*, (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1986), 108 (16); Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *el-Fevâidü'l-Mecmû'a*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1407, s. 322 (5).

⁹⁷ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 60; Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, Dârü'l-Ma'rifa, Beyrut, ty., 1: 274.

⁹⁸ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 30.

⁹⁹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 30.

¹⁰⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 31.

¹⁰¹ Buhârî, "Menâkıb", 24; Müslim, "Sıfâtü'l-Münâfikîn", 43.

¹⁰² İbn Hacer, Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, (Beyrut: Dârü'l-ma'rifa, 1379), 6: 222.

¹⁰³ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzuât*, (Medine: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1966), 1: 15.

¹⁰⁴ Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, (Kahire: Dârü'l-Haremeyn, 1415), 4: 224.

¹⁰⁵ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 186-187.

¹⁰⁶ İbn Hacer el-Heytemî, *el-Minehü'l-Mekkiyye*, s. 101.

taşlar ve ağaçlar ona selam vererek,¹⁰⁷ bazen yeni doğmuş bir çocuk konuşarak onun nübüvvetine şahitlik etmekte,¹⁰⁸ Taşların, ağaçların Hz. Peygamber'e selam verdiklerine dair rivayetler kaynaklarda yer almıştır.¹⁰⁹ Kâbe duvarları duasına âmin demekte, sallanan Uhud dağı onun uyarısıyla durmakta, inleyen hurma kütüğü dua ve okşamasıyla teskin olmaktadır.¹¹⁰ Zehirlenmiş koyun etinden yediğinde koyunun kolu, ona zehirli olduğunu haber vermektedir.¹¹¹ Cansız varlıklar da dâhil olmak üzere var olan her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı teşbih ettiği Kur'ân-ı Kerîm'de “O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız”¹¹² ayetiyle beyan edilmiştir. Kâdi İyâz, bu tür haberlerin sahihliğini bu ayetle ve özellikle mütevatir haberlerden kabul ettiği kütüğün inlemesi hadisesiyle desteklemek suretiyle açıklamaya çalışmıştır.¹¹³ Yine es-Si'irdî'nin zikrettiğine göre deve ve koyun gibi bazı hayvanlar Hz. Peygamber'e secde ederken, kurt, merkep, keler ve geyik gibi bazı hayvanlar da onunla konuşmaktadır.¹¹⁴ Ancak, bu konularda delil getirdiği rivayetler için kendisinin dahi bazen zayıf olduklarını belirtmesi bunlara ihtiyatlı yaklaşmayı gerekli kılmaktadır.¹¹⁵

Hz. Peygamber aynı zamanda bereket kaynağıdır. İhtiyaç halinde parmakları arasından pınarlar gibi su akmakta, bereketiyle yüzlerce aç insan az yemekten doymaktadır.¹¹⁶

Sırtında nübüvvet mührü bulunan Hz. Peygamber'in elindeki taşlar ve önündeki meyveler bazen sesli tespih getirmektedir. Avucuna alıp üzerlerine attığı küçük taşlar düşmanları kör etmekte, elindeki sopa ihtiyaç halinde keskin bir kılıca dönüşmektedir.¹¹⁷ es-Si'irdî'ye göre Hz. Peygamber, namazda arkasını, önu gibi görür

¹⁰⁷ es-Si'irdî, nübüvvetinden önce taş ve ağaçların Hz. Peygamber'e secde ettiklerini nakleder. O, hurma kütüğü ile ilgili hadiseyi Hz. Peygamber'in en büyük mucizelerinden biri saymıştır. Öyle ki ona göre bu olay, Hz. İsa'nın ölülere diriltilmesinden daha büyük bir mucizedir. es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 31, 188; Bu hususta değişik rivayetler için bk. Müslim, “Fedâil”, 2; Tirmizî, “Menâkıb”, 3, (3620); İbn Ebî Şeybe, *Musannaf*, 7: 327, (36541); Ebu Nuaym, *Delâil*, 1: 217-219, (109); İbn Sa'd, *Tabakât*, 1: 120-121; İbn Hişâm, *Sîre*, 1: 180-183; Ebu Nuaym, *Delâil*, 1: 211-217, (108).

61 Hakim, *Mustedrek*, II. 615-6.

¹⁰⁸ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 200.

¹⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 89, 95, 105; Müslim, “Fedâil”, 2; Tirmizî, “Menâkıb”, 5, 6; Hâkim, *el-Müstedrek*, 2: 677; Dârimî, *Mukaddime*, 4; Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Alî el-Mevsilî, *Müsned-i Ebû Ya'lâ*, thk. Hüseyin Selîm Esed, *Dârü'l-Ma'mûn li't-Turâs*, Dımaşk, 1404/1984, 13: 382; İbn Hibbân, *Sahîh*, 14: 402; Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr*, 2: 220.

¹¹⁰ İbn Hacer'in verdiği bilgiye göre İman Şafii, hurma kütüğü ile ilgili mucizeyi Hz. Peygamber'in en büyük mucizelerinden biri saymıştır. Öyle ki Hz. İsa'nın ölülere diriltilmesinden daha büyük bir mucize olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, 6: 603; es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 188; Rivayetler için bk. Müslim, “Fedâil”, 2; Tirmizî, “Menâkıb”, 3, (3620); İbn Ebî Şeybe, *Musannaf*, 7: 327, (36541); İbn Sa'd, *Tabakât*, 1: 120-121; İbn Hişâm, *Sîre*, 1: 180-183.

¹¹¹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 199; İbn Sad, *Tabakât*, 2: 203, Taberî, *Târîh*, 2: 138

¹¹² el-İsrâ, 17/44.

¹¹³ Kâdi İyâz, *Şifâ*, s. 314, Detaylı bilgi için bk. Abdurrahman Ece, *Ebû Nu'aym el-İsfahânî'nin Peygamber Tasavvuru*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2011, s. 147 vd.

¹¹⁴ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 188-190.

¹¹⁵ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 189; Ayrıca bu rivayetler ve ilgili değerlendirmeler için bk. Abdurrahman Ece, *Ebû Nu'aym el-İsfahânî'nin Peygamber Tasavvuru*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 149-151.

¹¹⁶ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 120, 190-192.

¹¹⁷ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 193-194.

gibi idrâk etmektedir. Nur içinde olduğundan güneşte gölgesi yere düşmemektedir.¹¹⁸ Nitekim ayette onun için “nur” ifadesi kullanılmıştır.¹¹⁹

Duaları kabul olunan Hz. Peygamber aynı zamanda bir şifa kaynağıdır. Tükürüğünü sürdüğü yaralı parmaklar ve hasta gözler iyileşmekte, mübarek eliyle meshetiği hastalar şifa bulmakta, hayvanların memeleri sütle dolmakta, kel olanların saçları çıkmaktadır. Asasının işaretleriyle putlar devrilmekte, balyoz darbeleriyle kayalar paramparça olmaktadır. Ayrıca Allah, onu suikastçıların şerrinden korumaktadır.¹²⁰

Müellifin zikrettiği Hz. Peygamber’in mucizeleri arasında en dikkat çeken eliyle ölülerin dirilmesidir. Bazen kabirdeki bir insan, bazen kemikleri cemedilen bir hayvan dirilmektedir. Bu konudaki haberlerin sıhhatine müellifin dahi kani olmadığı bunları tamrîz sığasıyla vermesinden anlaşılmaktadır.¹²¹ Bu haberler sahih hadis kaynaklarında geçmemekte ancak müellifin Hz. Peygamber tasavvurunu yansıtması açısından önemlidir. Müellife göre Hz. Peygamber rüyada görülebileceği gibi yakaza¹²² halinde de birçok salih insan onu görmüştür.¹²³

1.2.1. Hz. Peygamber’in Mucizeleri Hayatından Sonra da Devam Etmektedir

es-Si‘irdî’ye göre Hz. Peygamber’in hayatında verdiği geleceğe dair gaybî haberler gerçekleştiği zaman onun vefatından sonraki mucizeleri olur.¹²⁴ Ona göre Hz. Peygamber sayılamayacak kadar gaybî haberler vermiştir. Öyle ki Allah, dünyayı O’nun gözü önüne koymuş ve kıyamete kadar nelerin olacağını avucuna bakar gibi müşahede etmiştir. Ona geçmişlerin ve gelecek olanların tamamının ilmi verilmiştir. Hz. Peygamber’in Necâşi’nin öldüğünü haber vermesi ve vefatından sonra kendisine kavuşacak ilk kişinin kızı Fatıma (r.a.) olduğunu haber vermesi bu kapsamda değerlendirilmelidir. Müellife göre Hz. Peygamber hayatta iken İmam Mâlik ve İmam Şâfiî’ye işaret etmiş,¹²⁵ Hariciler, Râfiziler, Kaderiyye ve Mürcie’yi haber vermiştir.¹²⁶ Allah’ın kendisine bildirdiği ölçüler dâhilinde Hz. Peygamber’in gaybî haberler vermesi gayet tabii olsa da bunu ifrat derecesine taşımak isabetli değildir. Ayrıca bu alan giren bazı rivayetlerin sıhhati tartışmalıdır. Misal olarak Hariciler, Râfiziler, Kaderiyye, Cehmiyye, Eşariyye ve Mürcie ile ilgili sahih bir rivayetin olmadığını hatta bu konudaki rivayetlerin mevzu olduğunu söyleyenler vardır. Durum böyle olunca gayb konusuna giren rivayetler konusunda daha hassas olmak ve onları detaylı inceleyip araştırdıktan sonra değerlendirmek gerektiği muhakkaktır.

¹¹⁸ es-Si‘irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 15-16.

¹¹⁹ Bk. el-Mâide, 5/15.

¹²⁰ es-Si‘irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 194-199.

¹²¹ es-Si‘irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 199.

¹²² Yakaza: Sâlikin mânen uyanık olması anlamında bir tasavvuf terimi. Semih Ceyhan, “Yakaza”, *Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013).(Ceyhan, 2013)

¹²³ es-Si‘irdî, burada Allah Resulünü yakaza halinde gördüğünün iddia den birçok alimin ismini zikretmiştir. (es-Si‘irdî, s. 204-207)

¹²⁴ es-Si‘irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, s. 186-187.

¹²⁵ Ebû Hanife ve eş-Şâfiî’yi gerek isimleriyle gerek imayla medh eden ya da zemmeden rivayetlerin de mevzu oldukları iddia edilmiştir. Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001, s. 163.

¹²⁶ es-Si‘irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, s. 202-203; Bk. Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001, s. 164; M. Said Hatipoğlu, “Kur’an ve Sünnet Işığında Hz. Peygamber’in Gayba Muttali Olması”, *Kur’an ve Tefsir Araştırmaları: (İslam Düşüncesinde Gayb Problemi-I)*, 2003, cilt: V, s. 23-31.

es-Si'irdî'ye göre Hz. Peygamber, kıyametin birçok alametinin bilgisini de vermiş ve bunların çoğu gerçekleşmiştir.¹²⁷ Mesela gerçekleşenlerden birisi, “*Aydınlığı, Busra'daki develerin boynuna vuracak bir ateş Hicaz topraklarında çıkmadıkça kıyamet kopmaz*”¹²⁸ hadisiyle işaret ettiği ateş, müellife göre Hicri 654'te Medine'ye bir merhale uzaklıktaki bir mevkiye, büyük bir zelzele (deprem) akabinde ortaya çıkmış ve Medinelileri korkutmuştur.¹²⁹

Kıyamete kadar mucizelerinin devam edeceği görüşünde olan müellif, kendisinden sonra ümmetinden olan evliyanın elleriyle gerçekleşen keramet ve harikulade olayların tamamının da onun mucizeleri kapsamında olduğunu söyler.¹³⁰

Hz. Peygamber, âlemlere rahmet olarak gönderildiği için¹³¹ bunun kapsamının kıyamete kadar devam edeceği şüphesizdir. Fakat bunu keramet ve harikulade olaylarla ifade etmekten ziyade getirdiği rahmet dolu dinin mesajlarla açıklamanın daha doğru olacağını düşünüyoruz.

1.3. Hz. Peygamber, Mükemmel Bir Ahlakî Yapıya Sahiptir

Kanaatimizce Hz. Peygamber'in ön plana çıkarılması gereken yönü bu olmalıdır. Zira Kur'an-ı Kerim'de onun Resûl vasfı yanında ahlakî yönüne özellikle vurgu yapılmıştır.¹³² Onun insanlara örnek olacak ağırlıklı yönü budur.¹³³ es-Si'irdî Hz. Peygamber'in bu yönü üzerinde de durmuştur. O, “Hz. Peygamber'i Allah terbiye etmiştir”¹³⁴ dese de her insanda olduğu gibi Hz. Peygamberdeki ahlakın bir kısmının vebî, bir kısmının ise kesbî olduğu kanaatinde dir.¹³⁵

es-Si'irdî, Hz. Peygamber'in Kur'an'ı Kerim'de ifade edilen mükemmel ahlakının,¹³⁶ onun kalbinin ıslahının mükemmelliğinden kaynaklandığını ifade eder. Zira hadiste ifade edildiği gibi bütün bedeninin ıslahı ancak kalbin ıslahıyla mümkündür. Bu bağlamda en parlak kalbin Hz. Peygamber'in kalbi olduğunu söyler. Allah, onun göğsünü açıp genişletmiş, belini büken yükünü üzerinden kaldırmış ve şanını yüceltmıştır.¹³⁷ es-Si'irdî, onun insanların en cömerdi olduğuna dair rivayetler üzerinde özellikle durmuştur.¹³⁸ O, ahlakın genellikle hoşgörü ve dindarlıkla nitelendirildiğini, ancak Allah'ın Hz. Peygamber'in ahlakını yücelikle nitelendirdiğini söyleyerek, Hz. Peygamber'in ahlakında her ne kadar rahmet ve hoşgörü sıfatı öne çıksa da onun aynı zamanda düşmanlarına (inkârcılara) karşı şiddetli ve haşin biri olduğunu ifade eder.

---

¹²⁷ Kıyametin alametleri ile ilgili rivayetler için bk. Buhârî, “Fiten”, 1-26; Müslim, “Fiten ve Eşrâtü's-Sâ'a”, 1-143.

¹²⁸ Buhârî, “Fiten”, 23; Müslim, “Fiten ve Eşrâtü's-Sâ'a”, 42.

¹²⁹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 204.

¹³⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 201.

¹³¹ Enbiyâ, 21/107.

¹³² Bk. el-Kalem, 68/4.

¹³³ Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâli*, 6.

¹³⁴ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 56, Konu ile ilgili zikrettiği “Beni Rabbim terbiye etti...” rivayetinin aslının olmadığı söylenmiştir, bk. Muhammed b. Ali eş-Şekânî, *el-Fevâidü'l-Mecmi'a*, (İki cüz bir arada), (Riyâd: Mektebetü Nezâr, ts.), 2: 413.

¹³⁵ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, s. 152.

¹³⁶ Bk. el-Kalem, 68/4; es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 153.

¹³⁷ Bk. el-İnşirâh, 94/1-4.

¹³⁸ Bk. es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 161-162, 164.

Nitekim o, bir ay uzaklıktaki mesafeden düşmanlarının kalbine korku ile desteklenmiştir.¹³⁹

Ahlakının Hz. Aişe'nin ifadesi ile Kur'an ahlakı olduğunu,¹⁴⁰ dolayısıyla ahlakının bütün âlemi kuşattığını zikreder. Onun ins, cin, melekler dâhil bütün yaratıklara hatta cansızlara da gönderildiğini ifade eder.¹⁴¹ es-Si'irdî'ye göre onun ahvali haberlere sığmayacak kadar çoktur.¹⁴² Mesela onun ashâbı hangi konuda sohbet etseler o da onlara iştirak eder, bazen ahiret bazen dünya bazen yemekten söz ettikleri olurdu.¹⁴³ O, kimsenin gönlünü kırmayan en güzel ahlaklı kişi idi. Kötü ve çirkin söz ve davranışlardan uzaktı. Yüksek sesle konuşmaz, Allah'ın emri gereği kötülüğe kötülükle karşılık vermez, affeder ve cahillerden yüz çevirirdi.¹⁴⁴ İnanmayanların şahsına verdikleri bunca sıkıntılara hep sabretmişti. esi-Si'irdî, Hz. Peygamber'in affedici ve hoşgörüsüyle öne çıkan yüce ahlakının yüzüne, sözlerine ve fiillerine yansıdığını bunu görenlerin etkilenecek Müslüman olduğuna dair örnekler zikretmiştir.¹⁴⁵

O dönemde kadınlar ve hizmetçilere haksızlık yaygın olduğu için onlara iyi davranmayı hassaten öğütlerdi. Bindiği hayvanı zaman zaman dürtmesi hariç o, ne bir insanı ne de bir hayvanı hiç incitmemiştir. O hep kolaylaştırıcı, güler yüzlü idi, insanları ya da yiyecekleri ayıplamazdı. Konuştuğunda ashâbı onu pür dikkat dinlerdi. Enes b. Mâlik'in dediği gibi o, insanların en iyisi, en cömerti ve en cesaretlisi idi.¹⁴⁶ es-Si'irdî'ye göre bu üç ahlaki özellik cevâmiü'l-kelimden olduğu için Enes b. Mâlik (r.a.) onları saymayı yeterli görmüştür. O, bütün ahlakî vasıflarıyla insanların en mükemmeli idi. Söz gelimi onun cömertliği sadece bir çeşitle sınırlı değil her alanda idi. O, ilim dağıtmada, mal infak etmede, nefsinin dinî hizmete vermede, onu insanların hidayetine seferber etmede, açları duyurmada, cahillere öğüt vermede, ihtiyaçlarını gidermede, yüklerini kaldırmada hep cömertti ve bütün cömertliği Allah içindi. es-Si'irdî, Hz. Peygamber'in cömertliğiyle ilgili rivayetlerden örnekler verir.¹⁴⁷

Molla Halil es-Si'irdî'deki Hz. Peygamber sevgisinin, onun yüceliğine dair zayıf hatta bazen mevzu da olsa bulunduğu rivayetleri zikretmesinde etkili olduğu söylenebilir. Misal olarak deve, keçi, kurt, ceylan ve keler gibi bazı hayvanların Hz. Peygamber'le iletişime geçtiklerine dair zikrettiği rivayetler için kimi zaman kendisi zayıf dediği halde bunları zikretmeyi gerekli görmüştür.¹⁴⁸ Ayrıca güneşin Hz. Ali için durdurulduğuna dair rivayete İbn el-Cevzî'nin mevzu demesini eleştirmiş ve bunu kabul etmiştir.¹⁴⁹

es-Si'irdî'nin, eserinde kendisinden önceki alimlerin peygamber tasavvurunu bazı yorumlar katarak yansıttığı görülmektedir. O sadece rivayetleri aktarmakla yetinmez zaman zaman tevellere yer verir. Bu yönüyle onun, önceki âlimlerden farklı olarak sorgulayıcı olduğu söylenebilir. Ancak rivayetlerin sıhhatine yeterli ehemmiyet

¹³⁹ Buhârî, "Ebvâbü'l-Mesâcid", 23; Müslim, "Mesâcid", 3.

¹⁴⁰ Müslim, "Salâtü'l-Misâfirîn", 139; Nesâî, "Kıyâmü'l-Leyl", 2.

¹⁴¹ Bk. el-Enbiyâ, 21/107; Sebe', 34/28.

¹⁴² es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 153.

¹⁴³ Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî, *Sünenü'l-Kübrâ*, (Haydârâbâd: Meclisu Dâireti'l-Me'ârif, 1344), 7: 52; Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Ebû'l-K'asım et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, (Kahire: Dârü'l-Haremeyn, 1415), 5: 140.

¹⁴⁴ Bk. el-Mâide, 5/13; el-A'râf, 7/199.

¹⁴⁵ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 154-155.

¹⁴⁶ Buhârî, "Cihâd", 24, 81; Müslim, "Fadâil", 48.

¹⁴⁷ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 156-162; bk. Müslim, "Fadâil", 57.

¹⁴⁸ Elbânî, *Sisiletü'l-Ahâdis ed-Da'îfa ve'l-Mavdû'a*, 14: 524 vd. (6737).

¹⁴⁹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 186; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, 1: 15.

vermemesi, ondaki Peygamber tasavvurunun zayıf hatta mevzu rivayetlerle desteklenmiş bir peygamber tasavvuru olduğu izlenimi vermektedir.

1.4. Hz. Peygamber, Vücut Yapısı En Mükemmel İnsandır

Müellife göre yaratılan ilk şey, Hakikat-i Muhammedîye denilen Nûr-i Muhammedî'dir.¹⁵⁰ es-Si'irdî, "nûr-i Muhammedî" fikrini, Hz. Peygamber'in kabrinde diri olup namaz kıldığı gibi bazı görüşleri İbn Hacer el-Heytemî'den (ö. 974/1567) aldığı kanaatindeyiz. Yapılan araştırmalar, müellifin bu konudaki görüşünü dayandırdığı rivayetin aslının olmadığını göstermiştir.¹⁵¹

es-Si'irdî'ye göre Hz. Peygamber, Adem'den (a.s.) kıyamete kadar gelen tüm insanların peygamberidir. Âdem (a.s.) daha çamur iken onun Hatemü'n-Nebiyîn olmasındaki hikmet ile İsrâ gecesinde tüm peygamberlerin onun arkasında namaza durmasındaki hikmet budur.¹⁵²

Hz. Peygamber'in bedenindeki güzellik hiçbir insana verilmemiştir.¹⁵³ "İlahi vahyin mazharı olan âhir zaman Peygamberi kendisine verilen vazifeyi temsil edebilecek bir vücut yapısı ile de donatılmıştır. O'nun insanlar üzerindeki çarpıcı tesir gücünde, heybetli bir vücut yapısına sahip oluşunun payı bulunmaktadır."¹⁵⁴ Onun yüzü dolunay gibi parlaktı.¹⁵⁵ Vücuduna sinekler konmaz, sivrisinekler onun kanını emmez, elbiseleri kirlenmez, onlara bit konmaz. O, cennet ehli gibi hep güzel koku verir. Hata etmesi câiz değildir. Ona yakın olanların selamını ölümünden sonra da işitir ve alır.¹⁵⁶ Toprak Peygamberlerin vücudunu çürütmez. Onlar kabirlerinde diridir ve namaz kılar.¹⁵⁷

es-Si'irdî'ye Hz. Peygamber'in âsârıyla teberrük edilir. Hz. Peygamber'in bir yüzük edindiğini, onun vefatından Hz. Osman'a kadar halifelerin bu yüzükle teberrük ettiğini daha sonra bu yüzüğün kuyuya düşüp kaybolmasıyla fitne ve ihtilafların başladığını söyler.¹⁵⁸

1.5. Hz. Peygamber, Her İnsan Gibi Bir Beşerdir

Gerek Kur'an-ı Kerim'de, gerek Hadis-i Şeriflerde, yer yer Hz. Peygamber için "*Ben de sizin gibi bir beşerim*" ifadesinin yer aldığı bilinmektedir. O, Allah'ın kulu ve resulüdür.¹⁵⁹ Dolayısıyla Risâlet vazifesini ilgilendiren hususlar dışında; Hz. Peygamber'in sıfatsız bir insandan farklı olmadığı, yani imtiyazlı bir hayat sürdürmediği; onun da, her fani gibi, doğum ve ölüm noktaları arasında geçen bir dünya

¹⁵⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 20.

¹⁵¹ Geniş bilgi için bk. Nur-i Muhammedî Fikrinin Analizi için bk. H. Musa Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Muhammed*, 463 vd.; Abdurrahman Ece, *Câbir b. Abdullah ve Hadis Tarihindeki Yeri*, (Doktora Tezi, Bayburt Üniversitesi, 2016), 284 vd.

¹⁵² es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 20-21; Buhârî, "Ebvâbü'l-Mesâcid", 23; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şu'ayb el-Arneût – Âdil Mürşid ve diğerleri, (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1999/1420), 28: 379 (17150), İsnadı sahihtir. es-Si'irdî'ye göre ayette geçen "كافة للناس" ifadesi bütün insanları kapsar. Bk. Sebe', 34/28.

¹⁵³ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 18, 49, 201.

¹⁵⁴ Habil Şentürk, "Hz. Peygamber'in Şemâili ve Şahsiyeti", *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)*, 372; vücut yapısı ile ilgili bk. es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 49-57.

¹⁵⁵ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 56.

¹⁵⁶ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 68.

¹⁵⁷ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 256-259.

¹⁵⁸ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 68.

¹⁵⁹ Habil Şentürk, "Hz. Peygamber'in Şemâili ve Şahsiyeti", *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)*, 371.

hayatı yaşadığı rahatlıkla söylenebilir. Âlimlerimiz onun bu yönü için “Hazreti Peygamber’in Şemâli” ifadesini kullanmışlardır.¹⁶⁰ O’nun yemesi, içmesi, oturup kalkması, yatıp uyuması, gülüp ağlaması, sevinip üzülmeye gibi unsurlar onun hep beşerî yönüyle ilgilidir.¹⁶¹

Hz. Peygamber’in risâlet ve beşer yönünü birbirinden bağımsız düşünmek doğru değildir. İlk “şemâli” kitabı yazarı Tirmizî, eserinde onun sadece beşerî yönünü konu edinmiştir.¹⁶² es-Si’irdî, risâlet yönü yanında Hz. Peygamber’in her insan gibi bir beşer olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre insanların yaşadığı acılar, hastalıklar, tağyirler, bela ve musibetler, açlık ve susuzluk gibi her türlü beşerî arızalar peygamberler için de geçerlidir. Hatta onların sıkıntılarının daha zor olduğunu getirdiği rivayetle delillendirir.¹⁶³ Konuyla ilgili ayetleri de zikreden es-Si’irdî, “peygamberler böyle olmazsa insanların onları muhatap alıp örnek alması mümkün olmayacaktı” demektedir. Onlar Allah ile insanlar arasındaki vasıtalar olduğundan bedenleri ve zahirleriyle insan iken, ruhları ve batınları, meleklerle ve mele-i a’lâ ile beraberdir. Onlar, hem insanlarla hem de meleklerle muhatap olabilmek için meleklerin de sıfatlarıyla muttasıf kılınmıştır. Nitekim Hz. Peygamberin hastalanıp acı çektiği, ateşe, sıtmaya, açlık ve susuzluğa yakalandığı, öfkelenip sıkıldığı, yaşlılık ve zayıflık nedeniyle yorulduğu, binekten düştüğü ve savaşta yaralandığı, zehir içirildiği, sihir yapıldığı, tedavi ve hacamata başvurduğu olmuştur. Nihayetinde her ölümlü gibi vefat ederek imtihan diyarından kurtulmuştur. Başka peygamberlerin başına daha zor olanları gelmiştir.¹⁶⁴ Hz. Peygamber’in çektiği acı ve sıkıntılara dair rivayetlere yer veren es-Si’irdî,¹⁶⁵ bununla birlikte zaman zaman Allah’ın Peygamberini düşmanların şerrinden koruduğunu eklemiştir.¹⁶⁶ Ümmetine doğru tevekkül anlayışını göstermek için Uhud günü üzerine iki zırh giydiğini, Mekte fethinde başında miğferi olduğunu aktarmıştır.¹⁶⁷ es-Si’irdî’nin burada aktardığı görüşleri ile daha önce geçen ve biraz sonra vereceğimiz görüşleri arasında bir tezatın olduğu dikkatten kaçmamaktadır. Bu da onun bu konularda kesin bir fikre sahip olmadığını ve kararsız olduğunu akla getirmektedir.

1.5.1. Hz. Peygamber, Batınıyla Diğer İnsanlar Gibi Değildir

Molla Halil es-Si’irdî, Hz. Peygamber’in sırrıyla, batınıyla ve ruhuyla diğer inananlardan farklı olduğunu savunmaktadır. Ona göre güçsüzlük, açlık, uykusuzluk gibi durumlar onun zahiri için söz konusudur. Bunların hiç biri batınına etkilemez. Onun için o, uykusunda uyanık gibidir, açlığında tok gibidir. Ona layık olmayan şeyler dilinden ve organlarından sadır olmaz. Diğer insanlar ise böyle değildir. Uykuya daldıklarında bedenleri ve kalpleri de uykuya dalar. Acıktıklarında aynı şekilde her yönden etkilenirler. Oysa Hz. Peygamber’e sihir yapıldığı her ne kadar doğru ise de sihir, sadece onun zahirine ve azalarına etki etmiş, kalbini, itikadını, aldığı vahyi ve

¹⁶⁰ Ali Yardım, “Şemâli Nev’inin Doğuşu ve Tirmizî’nin Kitâb’üş-Şemâli’i”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi I*, 349.

¹⁶¹ Ali Yardım, *Peygamberimiz’in Şemâli*, 6.

¹⁶² Ali Yardım, “Şemâli Nev’inin Doğuşu ve Tirmizî’nin Kitâb’üş-Şemâli’i”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi I*, 353.

¹⁶³ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 256-259.

¹⁶⁴ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 257.

¹⁶⁵ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 258-259.

¹⁶⁶ Misal olarak, Allah’ın Hz. İbrahim’i Nemrud’un ateşinden koruduğu gibi Hz. Peygamber’i de Taif’te, Uhud’ta, Hicret’te ve daha birçok yerde koruduğunu zikretmiştir. es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 258.

¹⁶⁷ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 71-72.

şeriatını asla etkilememiştir. Sadece o değil tüm peygamberler bu gibi durumlardan korunmuştur.¹⁶⁸

1.5.2. Hz. Peygamber Masumdur Ancak Dünya İşlerinde Yanılabilir

Peygamberler mutlak bir şekilde günah işlemek konusunda masumdur. Hatta onlar, nübüvvetlerinden önce de küçük günahlardan dahi korunmuşlardır.¹⁶⁹ Müellif, Hz. Peygamber'in gerek risâletten önce gerek sonra hata yaptığını ve azarlandığını akla getiren tüm ayetleri tefsir/tevil etmekte¹⁷⁰ ve müşriklerle beraber merasimlerine katıldığına dair Câbir'den (r.a.) gelen rivayetin mevzu olduğunu ifade etmektedir.¹⁷¹

Nübüvvetinden önce de müşriklere muhalefet etmekten hoşlandığını hatta onlar Müzdelife'de vakfe yaparken onun, babası İbrahim'in (a.s.) yeri olan Arafat'ta vakfeye durduğunu aktarmaktadır.¹⁷² Hiçbir Peygamberin hata ve günah işlemesinin asla söz konusu olmadığını, tamamının masum olduğunu, bazı söz ve fillerinin zahiren hata gibi görünse de hakikatte hata yapmadıklarını ifade ederek bu bağlamdaki ayetleri tevil etmeye çalışmaktadır.¹⁷³

es-Si'irdî, yanılma ve unutkanlık gibi durumların ise peygamberler için de geçerli olduğunu kabul etmektedir.¹⁷⁴ “Hurma aşılama”,¹⁷⁵ “muharebe yeri belirleme”¹⁷⁶ hadiseleri ve benzerleri dini alana girmeyen, sırf dünya işleri alanına giren hususlarda Hz. Peygamber'in içinden geldiği gibi tasarrufta bulunabileceğini, ancak şer'î konulardaki uygulama ve içtihatlarında yanılmasının asla mümkün olmadığını aktarmaktadır.¹⁷⁷

1.5.3. Mütevazı Bir Hayat Yaşamayı Tercih Etmiştir

Molla Halil es-Si'irdî, Hz. Peygamber'in beşerî yönlerini de kendi üslubu içinde rivayetlerle aktarmaya çalışmıştır. Buna göre Hz. Peygamber'in çok mütevazı bir hayatı vardı.¹⁷⁸ Kendi nefsi için yarına bir şey saklamaz, inananları kendine ve çocuklarına tercih ederdi.¹⁷⁹ Bir hükümdarı aciz bırakacak derecede infak eder, ama kendisi bir fakir gibi yaşardı.¹⁸⁰

es-Si'irdî'nin bazı yorumları oldukça dikkat çekicidir. Misal olarak o, Hz. Peygamber'in gömleğinin yünden değil pamuktan olduğunu aktardıktan sonra şöyle demektedir. “Zira

¹⁶⁸ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 261-262.

¹⁶⁹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 261-262.

¹⁷⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 267-270.

¹⁷¹ Rivayet Ebû Ya'lâ'nın *Müsned'inde* yer almıştır. Müsned'in muhakkiki Hüseyin Selim Esed rivayet için hasen dese de diğer âlimler aynı görüşte değillerdir. Kâdî 'Iyâz, Ahmed b. Hanbel'in konu ile ilgili rivayeti mevzu kabul ettiğini aktarmış, İbnü'l-Cevzî sahih kabul etmemiştir. Bk. Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ el-Mûsilî et-Temîmî. *Müsnedü Ebî Ya'lâ*. Dımaşk: Dârü'l-Me'mûn, 1984/1404, 3: 398 (1877); Kâdî 'Iyâz el-Yahsûbî, *eş-Şifâ*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts. 2: 114; Abdurrahman b. Ali b. el-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye*, Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2003, 1: 173.

¹⁷² es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 266.

¹⁷³ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 271-273.

¹⁷⁴ Buhârî, “Ebvâbü'l-Kible”, 4; Müslim, “Mesâcid”, 89.

¹⁷⁵ Muslim, “Fedâil”, 139-141.

¹⁷⁶ Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, 9: 84; Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Os mân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Târihü'l-İslâm*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1987, 3: 286.

¹⁷⁷ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 275, 282, 283.

¹⁷⁸ Buhârî, “Hibe”, 1, “Rikâk”, 17.

¹⁷⁹ Buhârî, “Zekât”, 17.

¹⁸⁰ Buhârî, “İstikrâd”, 3, “Bedü'l-Vahy”, 1; es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 161.

yün, teri emmediği gibi kokusu kişiyi rahatsız eder.” Ona göre bedeni daha iyi örttüğü için Hz. Peygamber uzun elbise (fistan) giymeyi tercih eder,¹⁸¹ göz ve kirpik sağlığına iyi geldiği için sürme kullanırdı. Zararlı olmasın diye ölçüsüne dikkat ederdi. es-Si’irdî’nin Hz. Peygamber’in belirli vakitlere yaptığı amellerin arkasındaki hikmetleri tespit etme gayretinin takdire şayan olduğunu düşünüyoruz.¹⁸² Örneğin Hz. Peygamber, daha temiz olduğu için beyaz giysileri tercih edip tavsiye etmiştir. Ancak kırmızı renk, yün ve diğer elbiseleri de giymiş, daha çok kadınlara yakıştığı için pahalı ve süslü elbiselerden ise kaçınmıştır.¹⁸³

es-Si’irdî, Hz. Peygamber’in heyetleri karşılamak için güzel giyindiğini, giysi seçmede beden sağlığını ölçü aldığını, bu nedenle bedenlerindeki kaşıntıya iyi geldiği için Zübeyr b. Avvâm (r.a.) ile Abdurrahman b. Avf’ın (r.a.) ipek giymelerine ruhsat verdiğini ifade etmiştir.¹⁸⁴ O, başına sardığı sarığı tercih ederken orta olanı tercih etmiştir. es-Si’irdî’ye göre bunun nedeni büyüğün ağırlığının başa zarar vermesi, küçüğün ise başı sıcak ve soğuktan korunmamasıdır.¹⁸⁵

es-Si’irdî, Hz. Peygamber’i anlatmaya şöyle devam eder: Allah Resûlü’nün belirli bir oturma şekli yoktu, bazen dizüstü, bazen bağdaş kurarak bazen de bir dizini kırıp birini kaldırarak otururdu. Zevceleri için olmazsa kendisi yatak seçmezdi. Bazen döşekte bazen hasırda, bazen yerde yattığı olurdu.

es-Si’irdî’ye göre rahat yatak çok uyumaya, gaflet ve tembelliğe sebep olduğu için Hz. Peygamber böyle tercihte bulunmuştur. “*Eğer isteseydi, Allah onun emrine kendisiyle dolaşan altın ve gümüşten dağlar verirdi*” demektedir.¹⁸⁶ Aynı şekilde sağ yan üzere olan uyku hafif olduğu için sağ yanı üzere yatardı.¹⁸⁷ Gözleri uyur kalbi uyumazdı.¹⁸⁸

Gece ayakları şişene kadar ibadet etmekten bıkkınlık duymazdı.¹⁸⁹ Zevcelerinin hakkını ihmal etmezdi.¹⁹⁰ Çok şefkatli bir kalbe sahipti, zaman zaman ağladığı olurdu.¹⁹¹ Bununla birlikte çok tebessüm eden bir yüzü vardı. Zaman zaman sahabîleriyle şakalaşırdu.¹⁹²

İnsanların en mütevazı olanı idi. Hükümdar bir peygamber değil, kul bir peygamber olmayı tercih etmişti.¹⁹³ Ashâbı arasında ayaklarını uzatmaz, meclislerde boş kalan yerde otururdu. Onun bulunduğu meclis, ilim, hayâ ve sabır meclisi idi. Gereksiz yere konuşmazdı.¹⁹⁴ Onun oturuşu ve yemek yiyişi de bir kulun oturuşu ve yiyişi gibi idi.¹⁹⁵

Çoğunlukla ekmeği arpadandı.¹⁹⁶ Vefat edinceye kadar buğday ekmeği ile bir kere doymadı.¹⁹⁷ Bazen bir ay geçer evlerinde ateş yanmazdı.¹⁹⁸ es-Si’irdî’ye göre Hz.

¹⁸¹ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 61.

¹⁸² es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 61.

¹⁸³ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 63.

¹⁸⁴ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 64-65.

¹⁸⁵ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 74.

¹⁸⁶ Ebû Ya’lâ, *Müsned*, 8: 318, rivayetin isnadı zayıftır. es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahbuhadiyye*, 75-77.

¹⁸⁷ Müslim, “Zikr”, 61.

¹⁸⁸ Buhârî, “Vudû”, 5.

¹⁸⁹ Buhârî, “Teheccüd”, 6.

¹⁹⁰ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 78, 80, 81; Buhârî, “Mağâzî”, 68; Tirmizî, “Menâkıb”, 64.

¹⁹¹ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 90-91.

¹⁹² es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 94, 96-98, 100.

¹⁹³ Ebû Ya’lâ, *Müsned*, 8: 318.

¹⁹⁴ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 100, 102, 104.

¹⁹⁵ es-Si’irdî, *Mahsûlü’l-Mevâhibi’l-Ahadiyye*, 112.

¹⁹⁶ Buhârî, “Et’ime”, 22.

Peygamber nefsinin bir çeşit yemeğe alıştırmıştı. Zira çok çeşit yemek en iyilerinden de olsa bünyeye zarar verir. Bunun yerine et, meyve, hurma ve bunlar gibi yiyecekleri yemeği adet edinmişti.¹⁹⁹ İçmesinde de sağlığına dikkat etmiştir. Misal olarak sağlığını korumak için soğuk bal şerbeti içerdi. Genellikle en taze yiyecekleri yer ve en taze içecekleri içerdi. Suyu ayakta içip tavsiye etmesi, kabın içine üfleme hoş görmemesi ve diğer içme adaptasyonları hep sağlığı korumaya yönelik idi.²⁰⁰ Aynı şekilde mevsimindeki taze ve doğal meyveleri yemeği isterdi ki bu sağlıklı olmak için en önemli hususlardan biridir. Zira Allah, her bölgede o bölge halkının sağlığına iyi gelen meyveler yetiştirmiştir. Onlardan mahrum kalmak sağlığı olumsuz etkiler.²⁰¹ Hz. Peygamber sağlık kurallarına titizlikle riayet ederek beslenmiştir.²⁰²

Tedavi olmayı ısrarla öğütler, ölüm hariç Allah'ın her hastalığın ilacını yarattığını söylerdi.²⁰³ Bazı hastalara maddi veya manevi tavsiyelerde bulunduğu olurdu.²⁰⁴

Dolayısıyla es-Si'irdî, Hz. Peygamber'in yemesi, içmesi, uyuması, kalkması, giyinmesi ve kısacası mütevazı hayatında yapıp ettiği her hareketinin arkasında bir hikmet bulmaya çalışmıştır. Bununla birlikte o Hz. Peygamber'in bazı özellikleriyle diğer insanlardan ayrıldığını kabul etmektedir.

SONUÇ

Molla Halil es-Si'irdî, "*Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye fi'l-Hasâisi ve's-Şemâili'l-Ahmediyye*" adlı eserinde, Hz. Peygamber'i anlama ve tanıtmada Risâlet ve beşerî yönünü esas almış ancak risâlet yönünü mucize ve irhâsât ile o kadar öne çıkartmıştır ki beşerî yönü çoğu zaman geride kalmıştır.

Ona göre Hz. Peygamber, irhâsât ve mucizelerle donatılmış, kendine has özellikleri olmakla birlikte normal bir insan gibi yaşayan, yapıp ettiklerinde hikmete riayet eden, mütevazı bir peygamberdir.

O, Hz. Peygamber'in yapıp ettiklerini hikmet bağlamında yorumlamakla kalmamış, Fil Hadisesinde Ebrehe'nin Mekkeli müşrikler karşısında yenilmesi gibi direk Hz. Peygamber'le bağlantısı olmayan bazı olayları onun irhâsâtından saymıştır.

Molla Halil es-Si'irdî ayet ve hadis kaynaklı bir peygamber tasavvuru ortaya koymaya çalışmıştır. Ancak eserdeki rivayetler, tenkide tabi tutulmadığı gibi kaynaklarına da işaret edilmediğinden zayıf hatta mevzu rivayetler eserde yer almış, bazı konularda es-Si'irdî'nin görüşlerine yön vermiştir. Hatta onun delâil, menâkib ve fezâil konularında delil getirdiği rivayetlerde bilerek tesahül gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla eserdeki rivayetler sıhhat açısından ayrıca değerlendirilmeli, tahriçleri yapılmalıdır. Bu da ayrıca uzun ve detaylı bir çalışmayı gerektirir.

---

¹⁹⁷ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibban b. Ahmed Ebu Hatim et-Temimi el-Busti, *Sahîhu İbn Hibban bi Tertibi İbn Belban*, thk. Şuayb el-Arneut, Beyrut: Muessesetu'r-Risale, 1993/1414, 14: 286.

¹⁹⁸ Buhârî, "Rikâk", 17.

¹⁹⁹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 118.

²⁰⁰ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 122, 123, 124.

²⁰¹ es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 125.

²⁰² es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 128.

²⁰³ Müslim, "Selâm", 69; es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 129.

²⁰⁴ Buhârî, "Vudû", 66; Müslim, "Kisâme", 9; es-Si'irdî, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye*, 131, 132, 133, 134, 135-141.

es-Si'irdî, sadece ayet ve hadis metinlerini vermekle kalmayarak bunlardan çıkarımlarda bulunmaya çalışmıştır. Ona göre Hz. Peygamber, diğer insanlardan farklı vacip, haram ve mubah gibi özelliklere sahip olduğu gibi, geçmiş bütün peygamberlerden üstün özelliklere sahiptir. O, ahlaki ve bedenî açıdan en mükemmel insandır. Her insan gibi bütün beşerî özellikleri taşımakta ancak batınıyla diğer insanlardan farklıdır. Dinî konularda masum kılınmış, ancak dünyevî işlerde yanılması mümkündür.

Sonuç olarak Molla Halil es-Si'irdî'nin rivayetlere getirdiği farklı bakış açısı ve yorumları bir tarafa bırakılırsa, peygamber tasavvurunda kendinden önceki delâil, hasâis, fazâil ve şemâil türü eserleri oluşturan müelliflerin çizgisinde olduğu söylenebilir. Bununla beraber Hz. Peygamber'in bazı tasarruflarının arkasında saklı makâsı tespit etmede getirdiği yorum ve farklı bakışın ilim dünyası için ufuk açıcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDURRAZZAK b. Hemmam, es-San'ânî, *el-Musannef*, thk. Habîburrahmân el-A'zamî, el-Meclisu'l-İlmî, Beyrut, ty.
- AHATLI, Erdinç, "Hasâisü'n-Nebî", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 16: 277-278, TDV Yayınları, İstanbul 1997.
- ASLAN, Recep, *İhvân-ı Safâ ve Hadis*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2017.
- AHMED b. HANBEL, *Müsned*, thk. Şu'ayb el-Arneût – Âdil Mürşid ve diğerleri, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1999/1420.
- ALİYYÜ'L-KÂRÎ, *el-Esrârü'l-Merfû'a*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1986.
- AYDINLI, Abdullah - ÇAKAN, İsmail L, "Aşere-i Mübeşşere", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 3: 547, TDV Yayınları, İstanbul 1991.
- BAĞCI, H. Musa, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2010
- BALCI, İsrâfil, "Şakkı Sadr Hadisesine Dair Rivayetlerin Kritiği", *İSTEM: İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi*, 2013, cilt: XI, sayı: 21, s. 11-38.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn b. Alî, *Sünenü'l-Kübrâ*, Meclisu Dâireti'l-Me'ârif, Haydârâbâd 1344.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn, *Delailu'n-Nubuvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sâhibi'ş-Şerî'a*, thk. Abdulmutî' Kal'acî, Daru'r-Rayyân, Kahire,1988.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Buhârî, *el-Câmiü's-Sahîh*, nşr. Mustafa Dîd el-Buğa, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1993.
- EBÛ DÂVUD, Süleymân b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünen-u Ebî Dâvud*, Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, Beyrut 1436/2015.
- EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdullah el-İsbahânî, *Delâilu'n-Nubuvve*, thk. Muhammed Rawâs Kal'acî, Haleb,1970.
- Mektebetu't-Turas el-Islami, U-II).
- EBÛ YA'LÂ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ el-Mûsilî et-Temîmî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ*, Dârü'l-Me'mûn, Dimaşk 1984/1404.
- ECE, Abdurrahman *Ebû Nu'aym el-İsfahânî'nin Peygamber Tasavvuru*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2011

ECE, Abdurrahman, *Câbir b. Abdullah ve Hadis Tarihindeki Yeri*, Doktora Tezi, Bayburt Üniversitesi, Bayburt 2016.

ELBÂNÎ, Muhammed Nâsiruddîn, *Da'ifü'l-Câmi'i's-Sağ'ir ve Ziyâdetuh*, Mektebetül-İslâmî, by ts.

ERMAN Uğur, "Siirt Medreselerinde İcâzetnâme Öncesi Okutulan Kitaplar ve İçerikleri", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Yıl: 2016, Sayı: 1, Ekim 2016)
.....Özellikli Yöresel Kur'an Kursları: (Tillo Örneği), *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu -I* (Ankara Mart-01 Nisan 2012), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2013.

ERUL, Bünyamin, "Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatına Farklı Bir Yaklaşım", *Diyanet İlmî Dergi (Hz. Muhammed Özel Sayısı)*, Ankara, 2000.

GAZZÂLÎ, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, Dârü'l-Ma'rifa, Beyrut, ty.

GÖKÇE, Cüneyt, "Molla Halil Es-Si'irdî, Hayatı, Eserleri ve Tekfir Problemine Bakışı (Nehcü'l-Enam Adlı Eseriyle Sınırlı)", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Yıl: 20, Sayı 34, Temmuz-Aralık 2015): 76-96.

GÜZEL, Yüksel, *Şakku's-Sadr Rivâyetinin Tahlili (Hz. Peygamber'in Göğsünün Yarılması)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, 2007.

HATİPOĞLU, M. Said, "Kur'an ve Sünnet Işığında Hz. Peygamber'in Gayba Muttali Olması", *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları: (İslam Düşüncesinde Gayb Problemi-I)*, 2003, cilt: V, s. 23-31.

İBN ARRÂK, *Tenzihü's-Şerî'a*, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut ts.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed, *el-Kitâbu'l-Musannef*, Beyrut, 1989.

İBN HACER el-HEYTEMÎ, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî, *el-Minehü'l-Mekkiyye*, Dârü'l-Minhâc, 2005.

İBN HACER, Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-'Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dârü'l-ma'rifa, Beyrut 1379.

İBN HACER, *Lisânü'l-Mîzân*, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 2002.

İBN HİBBÂN, Muhammed b. Hibban b. Ahmed Ebu Hatim et-Temimi el-Bustî, *Sahîhu İbn Hibban bi Tertibi İbn Belban*, thk. Şuayb el-Arneut, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1993/1414.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Abdurrahman b. Ali b. el-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye*, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003.

İBNÜ'L-CEVZÎ, *el-Mevzûât*, el-Mektebetü'l-Garbiyye, Medine 1966/1386.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, tah. Mustafa es-Seka, İhrâhim el-Ebyârî, Abdulhaffz Şelebî, Kahire, 1955.

İBN SA'D, Muhammed, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, Beyrut-1985.

KÂDÎ 'İYÂZ el-Yahsûbî, *eş-Şifâ*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ts.

- KALLEK, Cengiz, “İbn Hacer el-Heytemî”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999,19: 531-534.
- KANDEMİR, M. Yaşar, “Şemâil”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 38: 497, TDV Yayınları, İstanbul 2010.
- MERTOĞLU, M. Suat. “Ümmî”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 42: 309-310, TDV Yayınları, İstanbul 2012.
- MÜSLİM, Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdulkaki, Dâru İhyâi't-turâsi'l-arabî, Beyrut ts.
- NESÂÎ, Ahmed b. Şu'ayb en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, Dârü'l-Ma'rifa, Beyrut 1420.
- PAKİŞ, Ömer, “Molla Halil Siirdî”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 30: 250-251, TDV Yayınları, İstanbul 2005.
- PAKİŞ, Ömer, *Molla Halil es-Si'irdî ve Tefsirdeki Metodu*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 1996.
- SEVGİLİ, Hamit, “Molla Halil el-Is'irdî'nin “Risâle Fi'n-Nezr” Adli Eseri”, *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 2017, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 133-151.
- Sİ'İRDÎ, Molla Halîl, *Mahsûlü'l-Mevâhibi'l-Ahadiyye fi'l-Hasâisi ve's-Şemâili'l-Ahmediyye*, Mektebetü Seydâ, Diyarbakır 2010.
- SÜYÛTÎ, Celâluddîn Süyûtî, *el-Hasâisü'l-Kübrâ*, Dârül-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1985
- SUYÛTÎ, Celâluddîn Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnû'a*, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut ty
- ŞEKÂNÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *el-Fevâidü'l-Mecmî'a*, (İki cüz bir arada), Mektebetü Nezâr, Riyâd ty.
- ŞEVKÂNÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *el-Fevâidü'l-Mecmû'a*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1407.
- ŞENTÜRK, Habil, “Hz. Peygamber'in Şemâili ve Şahsiyeti”, *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu (Tebliğler)*, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, S. Demirel Üniversitesi Yayınları, No:10, Isparta 2002.
- TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Ebû'l-K'asım et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, Dârü'l-Haremeyn, Kahire 1415.
- TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazıl İbrahim, Beyrut, t.y.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve diğ, Dâru'İhyâi't-Turâsi'l-Arâbî, Beyrût 1962/1382
- YARDIM, Ali, “Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitâb'üş-Şemâil'i”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi I*, İzmir 1983.
- YARDIM, Ali, *Peygamberimiz'in Şemâili*, Damla Yayınevi, İstanbul 2011.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, “Delâilü'n-Nübüvve”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9: 115-118, TDV Yayınları, İstanbul 1994.
- YILDIRIM, Enbiya, *Hadis Problemleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2001.
- ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Târîhü'l-İslâm*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1987.